Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Lucie Šafaříková

Zákonná omezení testovací svobody

Diplomová práce

Olomouc 2016

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zákonná omezení testovací svobody vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 28. listopadu 2016

……..……..……..

Lucie Šafaříková

„Tímto bych velmi ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, JUDr. Václavu Bednáři, PhD., za odborné vedení a cenné rady při tvorbě této diplomové práce.“

Obsah

Seznam použitých zkratek **6**

Úvod **7**

1 Autonomie vůle a její projev v dědickém právu **9**

1.1 Autonomie vůle v právním řádu České republiky 9

1.2 Limity zásady autonomie vůle 10

1.3 Projev zásady autonomie vůle a její limity v dědickém právu 11

2 Omezení vztahující se na osobu zůstavitele a dědice **14**

2.1 Pořizovací způsobilost 14

2.1.1 Omezení pro duševní poruchu *16*

2.1.2 Omezení pro nedostatek věku zůstavitele *18*

2.1.3 Omezení pořizovací způsobilosti u marnotratníků *20*

2.1.4 Další omezení, které znal OZO *21*

2.2 Dědická nezpůsobilost 22

2.2.1 Čin povahy úmyslného trestného činu *24*

2.2.2 Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli *25*

2.2.3 Další důvody dědické nezpůsobilosti *26*

3 Formální náležitosti **28**

3.1 Veřejná závěť 28

3.2 Soukromá závěť 32

3.2.1 Holografní závěť *33*

3.2.2 Allografní závěť prostá *35*

3.3 Speciální závěti 38

3.4 Závěti pořízené s úlevami 41

3.5 Datace závěti 44

4 Obsahové náležitosti **45**

4.1 Určení dědice 45

4.1.1 Dědic fyzická osoba *46*

4.1.2 Dědic právnická osoba *48*

4.1.3 Pořízení pro případ smrti v péči zdravotnického či sociálního zařízení 48
4.2 Určení dědických podílů 49
4.3 Vedlejší doložky 50
4.4 Nepominutelní dědicové 52

Závěr 56

Seznam použitých zdrojů 59

Monografie 59
Odborné články 60
Právní předpisy 60
Judikatura 61
Další zdroje 62

Shrnutí 63

Abstract 63

Klíčová slova / Key words 64

Seznam použitých zkratek

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (rakouský všeobecný zákoník občanský)
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
not. ř.	zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud České republiky
NS	Nejvyšší soud České republiky

Úvod

Zákonná omezení testovací svobody jsou stěžejními limity pro svobodu zůstavitele při pořizování závěti, jejich nedodržení může totiž až v krajním případě způsobit neplatnost závěti a to navzdory tomu, že současný občanský zákoník (dále jen OZ) preferuje platnost právních jednání před jejich neplatností. Tato omezení nalezneme především v části třetí, hlavě III. OZ (dědické právo: §§ 1475 – 1720). Zákonná omezení testovací svobody však prozařují nejen celým OZ, ale můžeme je nalézt i v jiných právních předpisech.

Téma diplomové práce jsem si zvolila, neboť chci zkoumat, jakým způsobem zákon omezuje zůstavitelovu vůli a jaké následky jsou v daném případě s určitými omezeními spojeny. Nechci se zabývat pouze současnou právní úpravou, ale chci se pokusit o srovnání s obecným zákoníkem občanským (dále jen OZO), který na našem území platil až do přijetí občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. Komparaci s tímto zákonem jsem si nezvolila náhodně, ale zejména díky poukazu rekodifikace právní úpravy, jehož cílem bylo navázat na historické tradice.

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, jak zákon omezuje testovací svobodu zůstavitele při pořizování pro případ smrti ve formě závěti a jaký následek je s tím spojen v případě nedodržení zákonného omezení. V mé práci se budu věnovat testovací svobodě a omezením na ni kladenými pouze v užším smyslu, tedy pouze v souvislosti se závětí. Jako druhý cíl mé práce si potom stanovuji komparaci zákonných omezení testovací svobody podle OZ s OZO.

Jako hypotéza pro mou práci poslouží tvrzení, že se současný občanský zákoník vrací k tradici OZO a že valná většina prvorepublikové judikatury je použitelná i v dnešní době při řešení sporných otázek.

Diplomovou práci člením na čtyři kapitoly, kdy se v každé z nich, s výjimkou první kapitoly, zaměřuji na určitou oblast zákonných omezení. První kapitola bude pojednávat o autonomii vůle a testovací svobodě, jakožto zásadám stojících v opozici zákonným omezením svobody vůle zůstavitele pořídit o svém majetku podle libosti. Druhá kapitola se již bude věnovat omezením testovací svobody, konkrétně omezením vztahujícím se na osoby zůstavitele a dědice. Předmětem této kapitoly bude tedy pořizovací způsobilost a dědická nezpůsobilost. Třetí kapitolu označuji jako formální náležitosti a budu zde pojednávat o jednotlivých formách závětí a náležitostech, které musí být splněny, aby závěť vyvolávala po smrti zůstavitele zamýšlené účinky. A vůbec na co si musí pořizovatel dát při pořizování závěti

pozor, aby byla platná, případně aby se přihlíželo k pořizovatelovým ustanovením. Poslední kapitola potom bude obsahovat požadavky na závěť z jejího obsahového hlediska – určení dědice, určení dědických podílů, vedlejší doložky a v poslední řadě zde budu pojednávat i o institutu nepominutelných dědiců, který zcela jistě patří mezi nejvýraznější omezení. Samozřejmě kapitoly 2 až 4 navíc ve srovnání OZ s OZO.

V diplomové práci budu aplikovat zejména metodu výzkumu komparativní, kdy srovnám jednotlivá omezení testovací svobody podle OZ a OZO. V celé práci dále použiji metodu popisnou. Využiji i metodu analýzy, kterou aplikuji při zkoumání konkrétních zákonných omezení testovací svobody, kterými se budu věnovat v kapitolách 2 až 4.

Z hlediska literatury, ze které jsem čerpala, jsem použila podle mého názoru nejdůležitější právní díla pojednávající o OZO. Za stěžejní považuji Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému od kolektivu autorů Františka Roučka a Jaromíra Sedláčka, monografii Právo občanské od Jana Krčmáře a současnější monografii Testamentární dědická posloupnost od Václava Bednáře. Za nejpřínosnější díla pojednávající o současném OZ shledávám Komentář k občanskému zákoníku IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720) od kolektivu autorů Romana Fialy a Ljubomíra Drápala a monografii Dědické právo v praxi od Jiřího Svobody a Ondřeje Kličky. Důležitá je potom pro mou práci i soudní judikatura a samotné právní předpisy – OZ a OZO.

1 Autonomie vůle a její projev v dědickém právu

Vzhledem k tomu, že v mé diplomové práci budu zkoumat, jakým způsobem zákon omezuje zůstavitele v pořízení o jeho majetku pro případ smrti, je vhodné se nejdříve zabývat tím, co stojí v opozici proti těmto zákonným omezením.

Je to autonomie vůle a především jeden z jejich projevů – testovací svoboda. Neboť tam, kde zákon nezakládá limity pro dědění ze závěti, si může zůstavitel podle vlastní vůle rozhodnout o tom, jak pořídí se svým majetkem pro případ smrti. Tato kapitola se tedy bude věnovat autonomii vůle a testovací svobodě, uvedu jejich právní zakotvení, základní charakteristiku a důvody, které vedly k omezení svobody vůle.

1.1 Autonomie vůle v právním řádu České republiky

Zásada autonomie je stěžejní zásadou ovládající soukromé právo.[1] Charakterizovat bychom ji mohli jako samostatné (vlastní) uspořádání právních poměrů jednotlivce podle jeho vůle. Což znamená, že každý má právo si utvářet vlastní svobodnou vůli, podle ní jednat a na jejím základě si uspořádat právní poměry.[2] Tím umožňuje sebeurčení jednotlivců.[3]

Pro zásadu autonomie vůle platí, že se uplatňuje pouze mezi osobami soukromého práva s rovným právním postavením a že pouze osoby s rovným právním postavením mohou mezi sebou při realizaci svých soukromých práv a povinností a soukromých zájmů uplatňovat autonomii vůle. Tento závěr lze konstatovat na základě dlouhodobé zkušenosti a poznatků z dosavadního společenského vývoje a právní praxe.[4]

Ústavní pořádek České republiky garantuje autonomii vůle v čl. 2 odst. 4 Ústavy: *„Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“*[5] a v čl. 2 odst. 3 Listiny: *„Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“*[6].

V českém právním řádu je dále upravena autonomie vůle v občanském zákoníku, konkrétně v § 3 odst. 1: *„Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené*

[1] DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 32 – 34.
[2] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013. s. 44 – 45.
[3] HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 71 – 74.
[4] DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné...*, s. 32 – 34.
[5] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
[6] Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým".[7]

Vzhledem k tomu, že se jedná o ústřední zásadu soukromého práva, věnuje se jí bohatá judikatura Ústavního soudu (dále jen ÚS).[8] ÚS ve svém nálezu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05 konstatuje: *„Podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje takovou ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem a kdy je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo."*[9] Jinými slovy řečeno, na jednu stranu stát zaručuje jednotlivci autonomii vůle, aby mohl podle vlastní vůle jednat a utvářet si právní poměry. Na druhou stranu zdůrazňuje, že ji nelze rozumět bezvýjimečně. Proto má řada ustanovení v občanském zákoníku ochranný charakter (*„aby volnost sama se nepotřela"*, Tilsch).[10]

1.2 Limity zásady autonomie vůle

V době konstituování prvních moderních právních kodexů (druhá polovina 18. století – polovina 19. století) byla regulace celého soukromého práva založena na východisku naprostého oddělení soukromého práva od práva veřejného (resp. pozice občana byla oddělena od státu). Autonomie vůle charakteristická pro soukromé právo měla mnohem silnější pozici, než jakou má dnes. Tato koncepce se však postupem času stala neúnosnou a v polovině 19. století vyvstala potřeba původní autonomii vůle a rovnost modifikovat ve prospěch některých subjektů soukromoprávních vztahů. Například ve prospěch mladistvých, či zaměstnanců v pracovněprávních vztazích.[11]

Historickým a sociálním vývojem postupně vznikla tendence chránit v soukromoprávních vztazích řadu dalších subjektů. Postupně vznikaly výjimky z autonomie vůle, jež diktovaly především zásada rovnosti (zákaz diskriminace) a zásada solidarity (ochrana slabší strany).[12] Dnes mezi nejdůležitější limity autonomie vůle řadíme případy, kdy jsou osoby soukromého práva při uplatnění své vůle omezeny zákonným zákazem, dobrými mravy či

[7] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[8] Srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 512/02 ze dne 20. listopadu 2002, nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. ledna 2004, nález sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. dubna 2004, nález sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. července 2007, či nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. ledna 2016.
[9] Nález ÚS ze dne ze dne 24. července 2007 sp. zn. I. ÚS 557/05, bod 25
[10] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář…,* XXXV s.
[11] HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*..., 39 s.
[12] TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva.* Praha: C. H. Beck, 2014. s. 51 – 56.

veřejným pořádkem, resp. úpravou postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti, právě tak jako ujednáním s jinou osobou soukromého práva, popř. rozhodnutím orgánu veřejné moci.[13]

Střetne-li se autonomie vůle s jiným právem nebo svobodou stejné úrovně, uplatní se buď pravidlo specifikace nebo test proporcionality sloužící k vyhodnocení, které právo či svoboda je hodnotnější. Další omezení pak plynou z kogentních ustanovení a ze zásad limitujících právně relevantní jednání.[14]

Princip autonomie vůle můžeme nalézt ve zvláštních právních odvětvích v podobě smluvní volnosti, sdružovací volnosti, svobodě pořídit o svém majetku pro případ smrti (testovací svoboda) atd.

1.3 Projev zásady autonomie vůle a její limity v dědickém právu

Konkrétní projev autonomie vůle v dědickém právu najdeme v možnosti zůstavitele pořídit o svém majetku pro případ smrti, tzv. testovací svoboda.[15] Své označení odvozuje od testamentu (závěti). V užším pojetí ji tedy můžeme chápat jako možnost zůstavitele pořídit o svém majetku formou závěti. V širším pojetí se pak testovací svoboda vztahuje i na dědickou smlouvu a dovětek. Proto je vhodnější o ní hovořit jako o svobodě určit dědice či jako o pořizovací svobodě.[16] V mé práci se věnuji testovací svobodě v užším smyslu, pouze v souvislosti se závětí.

Co se týče právní úpravy, na ústavní úrovni nalezneme jedinou větu týkající se dědického práva v čl. 11 odst. 1 Listiny: *„Dědění se zaručuje“*[17]. Dědické právo se zaručuje ve stejném článku a zároveň ve stejném odstavci jako vlastnické právo. Podle Bezoušky je tak tomu nejspíše proto, že testovací svoboda je s vlastnickou svobodou úzce spojena. Obě jsou totiž výrazem svobody člověka rozhodovat se o svých záležitostech.[18]

Na zákonné úrovni úpravu dědického práva (včetně testovací svobody) nalezneme v občanském zákoníku v části třetí, hlavě třetí (§§ 1475 – 1720 OZ). Úpravu dědického práva tedy najdeme ve stejné části jako úpravu věcných práv, jež jsou spojena s vlastnictvím a vlastnickou svobodou a pod společným označením – absolutní majetková práva.[19]

---

[13] DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné*..., 49 s.
[14] HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část…,* 71 – 74.
[15] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář…,* s. 44 – 46.
[16] BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 816 – 829.
[17] Čl. 11 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
[18] BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody…, s. 816 – 829.
[19] Tamtéž.

S přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku se rozšířil okruh forem, kterými může zůstavitel pořídit o svém majetku pro případ smrti. Nově je tedy možné uzavřít dědickou smlouvu či pořídit odkaz. Tím se tedy nepochybně posiluje i testovací svoboda vzhledem ke skutečnosti, že dědické právo patří mezi práva absolutní, kdy zde na rozdíl od obecného obligačního práva platí numerus clausus[20].[21] Zůstavitel má zákonem předvídané formy, v nichž může projevit svou vůli ohledně pořízení pro případ smrti o jeho majetku. Tento okruh sám nemůže dále rozšiřovat, neboť se svým majetkem pro případ smrti může naložit pouze ve formě stanovené zákonem. Důvod takového omezení spočívá především v tom, že nakládání s majetkem pro případ smrti má vliv na právní postavení třetích osob, zejména věřitelů.[22]

O testovací svobodě se však v zákoně nedočteme, ačkoli z ní v konkrétních pravidlech zákonodárce vychází (např. přednost dědiců ze závěti před dědici ze zákona – § 1633 OZ).[23] V odborné literatuře se zase autoři často věnují pouze její dílčí výseči – volnosti ve volbě dědice.[24] Podle mého názoru je však volnost ve volbě dědice, který po zůstavitelově smrti nastoupí do jeho práv a povinností, pouze množinou testovací svobody, ačkoli nepopírám, že právě volba dědice patří jistě mezi ty nejvýznamnější projevy testovací svobody. Mimo svobody ve volbě dědice bych sem proto zařadila i svobodu ohledně výběru formy pořízení pro případ smrti (např. dědickou smlouvou, závětí, zřízením odkazu), ohledně obsahu testamentu může zůstavitel dědění podmínit příkazy, podmínkami, časovými doložkami či jinými opatřeními a v neposlední řadě bych sem zařadila možnost zvolení si rozhodného práva, kterým se bude řídit dědické řízení[25].

S testovací svobodou souvisí také nově upřednostňovaná zásada spočívající v povinnosti respektovat vůli zůstavitele – vůle zůstavitele je pro dědice závazná. Oproti předchozí právní úpravě[26], kdy si lidé zvykli pohrdat vůlí zůstavitele a často uzavírali dohody o vypořádání dědictví, ve kterých se mohli odchylovat od závěti podle toho, jak to vyhovovalo jim. Dnes musí dědicové přijmout to, co jim závěť přináší, ledaže by zůstavitel v závěti výslovně povolil

[20] Podle Bezoušky jistou výjimku z numerus clausus můžeme spatřovat v institutu darování pro případ smrti, jenž se nachází mimo právní úpravu dědického práva. (viz BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody…, s. 816 – 829.)
[21] TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*..., s. 51 – 56.
[22] BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody…, s. 816 – 829.
[23] Tamtéž.
[24] Např. viz TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout), 1905. s. 17 – 26. nebo viz SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 200 – 201.
[25] PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitele – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 8 – 15.
[26] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

jiné rozdělení.[27] Nepřijali by dědicové rozdělení určené zůstavitelem v závěti a zároveň by v závěti nebylo povoleno jiné rozdělení, postupovalo by se podle zákonné dědické posloupnosti.

Za účelem splnění zůstavitelovi vůle může zůstavitel povolat vykonavatele závěti, případně může určit osobu oprávněnou vymáhat splnění příkazu.[28]

[27] SEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3 – 8.
[28] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 2 – 4.

2 Omezení vztahující se na osobu zůstavitele a dědice

Následující kapitoly jsem rozdělila podle zákonných omezení, které se v první z nich vztahují na subjekty (osobu zůstavitele a dědice) a v další na závěť jako takovou, tedy jak na její formální, tak obsahovou stránku.

Zákonná omezení testovací svobody v OZ nalezneme především v části dědického práva (§§ 1475 – 1720 OZ). Avšak dědické právo není uzavřenou kapitolou samo pro sebe, právní řád je třeba posuzovat jako celek, a proto nás bude zajímat i část obecná či oblast rodinného práva.

Mimo zákonná omezení vztahující se na osoby zůstavitele a dědice v současném OZ budu zkoumat i to, jak tato omezení upravoval OZO. Zajímá mě, zda se OZ skutečně opírá o právní tradici, k jaké se autoři OZ hlásí, anebo zda mezi těmito právními úpravami najdu odlišnosti a poté chci zjistit, v čem se přesně liší.

2.1 Pořizovací způsobilost

K tomu, aby byla sepsaná závěť zůstavitelem platná a po jeho smrti i účinná, musí být v okamžiku jejího sepsání, sepsána osobou, která je k takovému právnímu jednání způsobilá[29]. V dědickém právu hovoříme o tzv. pořizovací způsobilosti.

Závěť patří mezi jednostranná právní jednání, proto se způsobilost k právnímu jednání ve smyslu pořízení závěti vyžaduje pouze na jedné straně, a to na straně pořizovatele závěti. Na straně dědice se nevyžaduje způsobilost k právním jednáním, neboť k přechodu majetku dochází přímo ze zákona a k nabytí dědictví se nevyžaduje žádné právní jednání.[30] Dědické právo zná u dědiců jen dědickou způsobilost, ta však znamená způsobilost dědice nabýt dědictví. O ní více později.

Když už hovoříme o zůstaviteli, vymezme si, kdo jím je. Zůstavitelem může být pouze člověk, který zemřel a jehož smrtí bylo vyvoláno dědění. Z toho taktéž můžeme vyvozovat, že zákon omezuje označení zůstavitele jen na zemřelou fyzickou osobu, neboť z přirozeného hlediska může smrt stihnout pouze člověka. Naopak právnická osoba zůstavitelem být nemůže, a tudíž nemůže pořídit ani závěť. S ohledem na skutečnost, že dědění představuje proces, při

[29] Tzv. testamenti factio aktiva (viz FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 155 – 157.)
[30] SCHELLE, Karel, SCHELLOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde Praha, a. s., 2013. s. 43 – 47.

němž dědic nabývá dědictví po zůstaviteli, můžeme zároveň konstatovat, že zůstavitelem není každá fyzická osoba, která zemře, ale pouze ta, která po sobě zanechala majetek.[31]

Obecným předpokladem pro způsobilost pořídit závěť je právní osobnost a svéprávnost. Vzhledem k tomu, že pořídit závěť může jen fyzická osoba, která má právní osobnost od narození do smrti, je první podmínka vždy splněna.[32]

Druhý předpoklad však vždy být splněn nemusí. OZ výslovně hovoří o pořizovací nezpůsobilosti[33]. Nesvéprávný není způsobilý pořídit závěť, ledaže se jedná o některou výjimku v § 1526 až 1528 OZ. Z toho tedy vyplývá, že bez dalšího může o svém majetku pořizovat ten, kdo má plnou svéprávnost, protože ten má také plnou způsobilost právně jednat. Dosažení plné svéprávnosti tedy znamená možnost v plném rozsahu uplatnit testovací svobodu.

Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, neboli samostatně právně jednat.[34] Plně svéprávný je ten, kdo dosáhl zletilosti. Zletilost člověk nabývá dosažením 18 let věku. Plné svéprávnosti lze mimo dosažením zletilosti nabýt i dalšími dvěma způsoby – a tím jsou: *uzavření manželství*, pokud osoba dovršila alespoň 16 let, jsou-li pro to důležité důvody (§ 672 odst. 2 OZ) a *přiznání svéprávnosti*, pokud nezletilý dosáhl věku 16 let a je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti (§ 37 OZ).[35]

Co se týče právní úpravy v OZO, v případě závěti se dědické právo zakládalo na vůli zůstavitele vyjádřené podle zákonného předpisu (§ 533 OZO). Zůstavitelem mohla být taktéž pouze fyzická osoba. Jmění po zániku právnické osoby se řídilo podle jiných právních předpisů.[36]

Způsobilost zřídit závěť byla odvislá od způsobilosti k právům (právní osobnosti)[37], ta byla totožná s tou dnešní. Osobou ve smyslu právním se stal člověk narozením, tj. úplným vystoupením živého dítěte z matčina těla. Konec osoby nastal smrtí.[38]

Dalším předpokladem byla způsobilost k právním činům.[39] Způsobilý zřídit závěť byl každý člověk, který nebyl zákonem prohlášen za nezpůsobilého.[40] Plné způsobilosti k právním

[31] REDAKCE RODINNÝCH LISTŮ. Dědic, dědictví, zůstavitel. *Rodinné listy,* 2013, roč. 2, č. 3, 21 s.
[32] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 54 – 55.
[33] §§ 1525 – 1528 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
[34] § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
[35] § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
[36] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV., V. Právo rodinné. Právo dědické.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 3 – 4.
[37] TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 113 – 115.
[38] TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*…, s. 108 – 109.
[39] TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*..., s. 113 – 115.
[40] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.

činům dosahovaly osoby dokonaným 21. rokem věku (zletilost).[41] Pro nabytí plné pořizovací způsobilosti však platilo jiné pravidlo, podle OZO ji osoby nabývaly již 18. rokem věku.[42]

Možností jak předčasně nabýt plnou svéprávnost, bylo propuštěním z otcovské moci, avšak osoba musela dovršit alespoň 18 let.[43] To se v našem případě jeví jako nevýznamné, neboť plné pořizovací způsobilosti se ze zákona dosáhlo taktéž dovršením 18 let.

Nezletilí, jímž bylo 14 let, mohli se svolením otce či soudu uzavřít manželství, tímto však nenabyli plnou pořizovací způsobilost. I pro ně totiž platilo omezení, stejně jako pro ostatní nezletilé starší 14 let a mladší 18 let, že poslední pořízení mohli učinit pouze ústně před soudem nebo před notářem.[44]

Nyní si rozebereme jednotlivá zákonná omezení, pro která osoba není způsobilá pořídit závěť zcela, nebo je limitována určitým způsobem jednání.

2.1.1 Omezení pro duševní poruchu

Úvodem je třeba říci, že duševní porucha jako taková nezakládá omezenou svéprávnost. Duševní porucha může vést k neplatnosti právního jednání, které osoba v duševní poruše učinila.[45]

Zákon vyžaduje omezit osobu na svéprávnosti soudem, kdy je to v jejím zájmu a kdy zároveň nepostačí mírnější a méně omezující opatření – jako např. nápomoc při rozhodování nebo zastoupení členem domácnosti. Od 1. 1. 2014 již není možné absolutně zbavit správnosti, osoba může být na svéprávnosti pouze omezena.[46] K tomu je třeba zdůraznit, že každý nesvéprávný má pořizovací způsobilost ohledně předmětů malé hodnoty, které může zanechat v jakékoli formě.[47] Nikdy za tuto osobu nemůže pořídit závěť její opatrovník.[48]

K omezení svéprávnosti může dojít pouze rozhodnutím soudu, a to v souladu s § 55 až 65. Důvodem pro omezení svéprávnosti může být pouze duševní porucha, která není jen přechodná a která znemožňuje člověku právně jednat. Soud ve svém rozhodnutí vysloví, v jakém rozsahu je svéprávnost omezena, v ostatních záležitostech je pak osoba způsobilá

[41] TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*…, s. 120 – 124.
[42] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.
[43] TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*..., 120 – 124.
[44] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 13 – 14.
[45] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář…,* s. 350 – 351.
[46] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 155 – 156.
[47] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 164 – 165.
[48] Rozsudek NS ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

jednat samostatně.[49] Soud by měl tedy v našem případě vyslovit, zda se omezuje pořizovací způsobilost a vzhledem k tomu, že se jedná o dočasné omezení, by měl výrok rovněž obsahovat dobu, po kterou účinky omezení svéprávnosti trvají.[50]

OZ nově připouští, aby i osoby omezené na svéprávnosti výjimečně mohly platně pořídit pro případ smrti, pokud se uzdraví do té míry, že jsou schopny projevit vlastní vůli. Za prvé sem patří případy uzdravení se, které mají za následek vrácení svéprávnosti. Tedy řeší se tím vzniklé mezidobí mezi uzdravením se osoby omezené na svéprávnosti a okamžikem pravomocného rozhodnutí soudu o vrácení svéprávnosti.

Dalším jsou pak tzv. světlé okamžiky (lucida intervalla), které jsou definovány jako jasná mezidobí, či jako jasné chvilky u nemocných s poruchami vědomí. Problém u těchto „krátkodobých uzdravení" vzniká s prokázáním skutečnosti, zda se jinak nemocný člověk nacházel v okamžiku pořízení se svým majetkem ve stavu jasné mysli. Tato skutečnost pak v případě pře bude předmětem sporného řízení u soudu.[51] Prokázat skutečnost, že se pořizující osoba nacházela ve stavu jasné mysli, bude na tom, kdo se dovolává platnosti posledního pořízení takové osoby.[52]

Nicméně ti, kterým byla pořizovací způsobilost omezena, o možnost pořídit o svém majetku pro případ smrti zcela nepřichází. Aby došlo k platnému pořízení, musí jej učinit v předepsané formě – vyžaduje se pořizovat jen ve formě veřejné listiny.[53] Forma veřejné listiny by měla být zárukou toho, že je zůstavitel schopen právního jednání, a to že bylo činěno s rozvahou, vážně a bez donucení.[54] Na rozdíl od předchozí právní úpravy není forma veřejné listiny vázaná na notářský zápis[55], ve výjimečných případech může být pořízena i jiná veřejná listina.[56] Obecně je to však notář, který musí posoudit, zda je osoba k právnímu jednání způsobilá.[57] Pořídí-li osoba omezená v pořizovací způsobilosti mimo rámec jeho omezení, aniž by byla dodržena forma veřejné listiny, bude takové pořízení neplatné podle § 582 odst. 1 OZ.

Prvorepublikový zákoník rozeznával dvě skutečnosti vztahující se k nezpůsobilosti pro nedostatek zdravého rozumu. První z nich se vztahoval na situace, kdy se osoba nacházela ve stavu nejasné mysli v okamžiku pořízení pro případ smrti, aniž by byla omezena či zbavena

[49] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář…,* s. 350 – 351.
[50] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 160 – 162.
[51] Tamtéž.
[52] Rozhodnutí NS ze dne 8. března 1927, sp. zn. Rv II 636/26
[53] § 1528 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[54] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 164 – 165.
[55] § 62 odst. 1 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
[56] ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 284 – 288.
[57] BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, roč. 13, č. 4, s. 19 – 21.

svéprávnosti. Druhý se pak věnoval osobám, které byly zbaveny či omezeny na svéprávnosti rozhodnutím soudu.

Podle § 566 OZO bylo za neplatné považováno prohlášení, pokud se prokázalo, že se stalo ve stavu zuřivosti, šílenosti, blbosti nebo opilosti, ale mohlo se tak stát i jinou formou nemoci. § 567 OZO pak pojednával o druhém případu, tedy když byla nějaká osoba zbavena či omezena na svéprávnosti rozhodnutím soudu, avšak v době posledního pořízení byla úplně při smyslech.[58]

Oproti současné úpravě mohla být osoba svéprávnosti i zcela zbavena. Bylo lhostejno, zda osoba byla omezena nebo zcela zbavena svéprávnosti či nikoli. To mělo význam pro dokazování. Zásadně se předpokládala způsobilost.[59] Ten, kdo tvrdil, že zůstavitel byl v době zřízení posledního pořízení choromyslný, musel tuto skutečnost prokázat. Pokud však byla osoba zřizující poslední vůli omezena nebo zbavena svéprávnosti rozhodnutím soudu, důkazu zapotřebí nebylo.[60] V takovém případě pak bylo na tom, kdo se dovolával tvrzení ohledně zřízeného pořízení, aby takové tvrzení prokázal pomocí znalců či jinými vrchnostenskými osobami, které řádně vyšetřili duševní stav zůstavitele, nebo to musel prokázat jinými spolehlivými důkazy.[61] Prvorepubliková judikatura uznávala stejně jako současná právní úprava tzv. světlé okamžiky: *„I osoba pro blbost úplně zbavená svéprávnosti může učiniti platné poslední pořízení v jasných okamžicích.“*[62]

2.1.2 Omezení pro nedostatek věku zůstavitele

Zda má člověk pořizovací způsobilost, je závislé na věku osoby, která projevuje vůli pořídit o svém majetku pro případ smrti. Vytvořme si tři věkové kategorie. Do první kategorie zařadíme osoby mladší 15 let. Do druhé nezletilé, kteří sice dovršili 15 roku věku, ale jsou mladší 18 let a zároveň nemají plnou svéprávnost. Do poslední kategorie pak osoby starší 18 let a osoby starší 16 a mladší 18 let, kterým byla předčasně přiznána svéprávnost soudem nebo, kteří ji nabyli uzavřením manželství.

[58] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531 až 858).* Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. s. 94 – 97.
[59] Tamtéž.
[60] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.
[61] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 94 – 97.
[62] Rozhodnutí NS JZ 1922, č. 159

Nezletilí mladší 15 let nemohou o svém majetku pořídit pro případ smrti. Jedinou výjimku obsahuje úprava o odkazech, kdy jedná-li se o věci malé hodnoty, může v podobě dovětku odkázat jiné osobě i osoba mladší 15 let.[63]

Druhou kategorii upravuje § 1526 OZ: „*Kdo dovršil patnácti let věku a dosud nenabyl plné svéprávnosti, může pořizovat bez souhlasu zákonného zástupce formou veřejné listiny.*“[64] Pro druhou kategorii osob tedy platí, že pořizovat o svém majetku sice mohou, ovšem jsou limitováni formou, kterou budou projevovat testovací vůli. Stanovena je forma veřejné listiny. Nemohou tak tedy pořídit ani holografní či allografní závěť.[65]

K pořízení závěti není třeba souhlasu jejich zákonného zástupce. Vyvstává však otázka, zda bez souhlasu zákonného zástupce může nezletilý pořizovat o svém majetku formou veřejné listiny a s jejich souhlasem i v jiných formách. Jazykový výklad není zcela jistě jednoznačný, ale přikláním se stejně jako Fiala s Beerovou k názoru podpořenému důvodovou zprávou, že ani předchozí úpravy (včetně prvorepublikové úpravy) neumožňovaly nahrazení kvalifikované formy závěti soukromou formou se souhlasem jejich zákonného zástupce a zcela jistě nebylo úmyslem zákonodárce rozšířit testamentární způsobilost nezletilých starších 15 let.[66]

Další otázkou je, zda nezletilí starší 15 let, kteří ještě nenabyli plné svéprávnosti, mohou pořizovat formou veřejné listiny o celém svém majetku, nebo zda tak mohou činit pouze v určitém rozsahu.[67] Já se přikláním k názoru Mikeše, který uvádí, že nezletilý, který dovršil 15. rok svého věku, může platně zřídit závěť o jakémkoli svém majetku.[68] Myslím si, že pokud zákon dává nezletilému staršímu 15 let možnost pořídit o svém majetku bez souhlasu zákonných zástupců a navíc k tomu stanovuje formu veřejné listiny, tak je zde osoba notáře, aby vyhodnotila, zda jednající osoba ví, jaké činí právní jednání, jaké důsledky z takového jednání plynou a aby se přesvědčil o tom, že jej nezletilý činí s rozvahou a uvážením.

Pro poslední věkovou kategorii, tedy pro plně svéprávné (ať již ji nabyli zletilostí, přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství), platí, že jsou plně způsobilí pořizovat o celém svém majetku pro případ smrti v jakékoli formě dovolené zákonem.

OZO za absolutně nezpůsobilé pořídit závěť považoval osoby, které nedokonaly 14 let věku. Závěť nemohly sepsat ani za spolupůsobení zákonného zástupce. Nezletilci mezi 14. a 18. rokem věku mohli pořizovat pouze ústně před soudem (stanoveno v OZO) nebo před

[63] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 158 – 160.
[64] § 1526 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[65] Tamtéž.
[66] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 158 – 160.
[67] BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem…, s. 19 – 21.
[68] MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. 55 s.

notářem (stanoveno v notářském řádu). O tom soud či notář sepsal protokol, v němž byl, mimo obsahu projevu vůle, zachycen výsledek zkoumání, zda projev nezletilce byl učiněn svobodně a vážně.[69] Nezletilý mohl svoji poslední vůli prohlásit pouze ústně (protokolárně), nestačilo pouhé odevzdání písemné závěti, i když by ji třeba podepsal před soudem.[70]

Nezletilci, kteří dovršili 18 let, pak mohli pořizovat závěť v jakékoli formě, kterou umožňoval zákon.[71] Zde si všimněme rozdílu oproti současné úpravě. Ačkoli věková hranice 18 let pro pořizovací způsobilost v plném rozsahu je stejná jako dnes, musíme si uvědomit, že dnes se osobou zletilou stává člověk dovršením 18. roku věku (§ 30 odst. 1 OZ). Dovršením zletilosti se osoba stává plně svéprávná a má neomezenou způsobilost právně jednat. Tedy dnes se plná způsobilost právně jednat kryje současně s plnou pořizovací způsobilostí.

Zatímco podle OZO osoba dosáhla zletilosti teprve dovršením 21. roku věku (§ 21 OZO). Zde tedy plnou pořizovací způsobilost osoba získala dříve (OZO ji přiznává již dovršením 18. roku věku) a s plnou způsobilostí právně jednat se tedy nekryla.

2.1.3 Omezení pořizovací způsobilosti u marnotratníků

Zvláštní pravidlo tvoří omezení dispoziční způsobilosti osob pořídit o svém majetku pro případ smrti, které jsou na svéprávnosti omezeny rozsudkem soudu pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni. Na rozdíl od ostatních osob omezených na svéprávnosti pro duševní poruchu či od nezletilých mohou marnotratníci pořídit o svém majetku jakoukoli formou (tedy i holografní či allografní závětí). Zákonné omezení spočívá v tom, že takovéto osoby mohou pořídit nejvýše o polovině pozůstalosti. Omezení se však uplatní pouze v případě, že má osoba nějaké zákonné dědice. Nemá-li je a měla by se uplatnit odúmrť, pak taková osoba může pořídit o celém svém majetku. [72] Důvodová zpráva za účel této úpravy označuje zesílenou ochranu dědiců, jimž by jinak pozůstalost napadla podle zákonné posloupnosti.[73]

OZ tak zcela jistě navazuje na prvorepublikovou tradici právní úpravy omezení dispozičního oprávnění u marnotratníků pořídit o majetku pro případ smrti, kdy oproti

[69] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.
[70] BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem…, s. 19 – 21.
[71] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.
[72] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 165 – 166.
[73] Ministerstvo spravedlnosti ČR. Nový občanský zákoník. Moderní úprava tradičního a vyzkoušeného [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2013 – 2015 [cit. 14. března 2016]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/obecna-cast/obecne>

předchozím právním úpravám občanských zákoníků z r. 1950[74] a 1964[75] toto zvláštní pravidlo chybělo.[76]

OZO toto speciální pravidlo upravoval v § 568. Právní úprava se v podstatě nezměnila, významově zůstal obsah ustanovení zachován. Vizuálně však bylo ustanovení OZO stručnější: *„Soudně prohlášený marnotratník může poslední vůle pořizovat jen o polovině svého majetku, druhá polovina připadne zákonným dědicům.“*[77] Chybělo zde vymezení, kdo se za marnotratníka považuje, nebylo zde výslovně uvedeno, že marnotratník může v rozsahu svého omezení pořizovat v jakékoli formě (nikoli pouze ve formě veřejné listiny) a že se toto ustanovení uplatní pouze v případě, kdy má zákonné dědice. Tato pravidla však byla stanovena judikaturou. V případě pokud by byli zákonní dědicové proti ustanovení § 568 zkráceni, mohli žalovat na neplatnost posledního pořízení v tříleté lhůtě.[78]

2.1.4 Další omezení, které znal OZO

Prvorepublikový občanský zákoník znal i jiná omezení pořizovací způsobilosti než výše uvedená. Omezenou dispoziční způsobilost měli řeholníci, kteří složili řeholní slib (*vota solemnia*). U řádů, ve kterých se řeholní sliby neskládaly, se toto omezení neuplatnilo.[79] Řeholní sliby byly slavné sliby chudoby, jimiž se osoby vzdaly svého dřívějšího jmění a zpravidla od složení slibu nebyly způsobilé nabýt nové jmění. Pokud však učinily poslední pořízení před vstupem do řádu, zůstalo toto pořízení platné, ale nešlo jej už odvolat.[80] Řeholníci mohli výjimečně pořizovat i jako členové řádu, pokud naplnili některou z níže uvedených výjimek:

a) Členové řádu, jejichž řád získal privilegium, že jejich členové pořizovat mohli. Sem patřili členové řádu maltézských rytířů a členové rytířského řádu německého, kteří mohli pořizovat v případě, že dostali svolení svého velmistra.

b) Řeholníci, kteří vystoupili ze svého stavu zrušením řádu nebo kláštera nebo byli papežem zproštěni svých slibů.

c) Řeholníci, kteří zaujímali takové postavení, že se podle politických nařízení nepokládali za příslušníky řádu, ústavu či kláštera. Podle této výjimky tak mohli pořizovat

[74] Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
[75] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
[76] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 163 – 164.
[77] § 568 císařského patentu č. 496/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 ř. z. účinném ke dni 1. 1. 1917
[78] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 97 – 99.
[79] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 16 – 19.
[80] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 104 – 108.

o svém majetku vojenští duchovní a řeholníci, kteří byli trvale ustanoveni v duchovní správě, kterou vykonávali nezávisle od svých řádových představených, dále pak sem patřili členové řádu, kteří dosáhli alespoň hodnosti biskupské.[81]

OZO však již nepřiznával oproti rakouské úpravě (ABGB) zbavení pořizovací způsobilosti zločincům, kteří byli odsouzeni k trestu smrti a těm, kteří byli odsouzeni k trestu nejtěžšího či těžkého žaláře, po dobu trvání tohoto trestu.

Taktéž již neplatilo ustanovení vojenského trestního zákona, podle něhož nebyli způsobilí pořizovat zběhové řadového vojska a zálohy od okamžiku dokonalého zběhnutí až do dobrovolného či nuceného vrácení.[82]

2.2 Dědická nezpůsobilost

Občanský zákoník spojuje ztrátu dědické způsobilosti se čtyřmi skupinami zavrženíhodného chování. Mezi důvody dědické nezpůsobilost tedy patří: spáchání činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (§ 1481 OZ), spáchání zavrženíhodného činu proti poslední vůli zůstavitele (§ 1481 OZ), vyloučení jako zákonného dědice zůstavitelova manžela, jestliže v den zůstavitelovi smrti probíhá řízení o rozvod manželství, toto řízení bylo zahájeno na návrh zůstavitele a tento návrh byl podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí (§ 1482 odst. 1 OZ) a vyloučení rodiče z dědického práva po dítěti jako zákonného dědice, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával (§ 1482 odst. 2 OZ).

Vzhledem k tomu, že další důvody dědické nezpůsobilosti upravené v § 1482 se vztahují pouze na vyloučení osoby z dědického práva jako zákonného dědice a nás zajímají pouze zákonná omezení testovací svobody zůstavitele v závěti, budu se dále věnovat pouze prvními dvěma důvody dědické nezpůsobilosti. Nejprve si však řekněme něco obecně o dědické nezpůsobilosti ve vztahu k prvním dvěma důvodům upravených v § 1481 OZ.

Předpokladem pro nabytí dědictví dědicem je dědická způsobilost. Výjimkou z tohoto pravidla je dědická nezpůsobilost. Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona nezávisle na projevu vůle zůstavitele (aniž by o ní zůstavitel musel vědět) v důsledku závažného a neakceptovatelného chování dědice stanoveného zákonem, ať už je dědic povolán k dědění

[81] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 104 – 108.
[82] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 108 – 109.

na základě jakéhokoli titulu (ať ze zákona, ze závěti, dědické smlouvy a vztahuje se i na odkaz). Důsledkem dědické nezpůsobilosti je, že dědické právo osobě, která se dopustila zavrženíhodného jednání, smrtí zůstavitele nevznikne. Na jeho místo v případě závěti nastupuje náhradní dědic, jestliže jej zůstavitel povolal, jinak zákonná dědická posloupnost. Soudní komisař musí v pozůstalostním řízení k dědické nezpůsobilosti přihlédnout ex offo, v případě pochybností musí soudní komisař provést i jiné důkazy potřebné k zjištění skutkového stavu, než uvádí účastníci řízení (uplatní se vyšetřovací zásada). [83]

Důvod, proč se o dědické nezpůsobilosti v mé práci zmiňuji, je ten, že i pokud se zůstavitel o důvodu dědické nezpůsobilosti nedozví za života a pořídí závěť ve prospěch osoby, která se dopustila takového zavrženíhodného jednání, zákon zůstavitele po jeho smrti ochrání v podstatě proti jeho vůli.

Samozřejmě v případě, kdy se zůstavitel o důvodu dědické nezpůsobilosti dozví ještě za svého života a kdy dědici takové zavrženíhodné chování před svou smrtí odpustí, potom se toto pravidlo neuplatní. V souladu se zásadou testovací svobody nelze jít proti zůstavitelově vůli. Podmínkou je, aby zůstavitel takové jednání prominul výslovným projevem, ať už v ústní či v písemné formě, nestačí tedy pouhé konkludentní jednání. Z obsahového hlediska je pro prominutí činu nezbytné, aby bylo zřejmé, jaký konkrétní čin má být prominut (popsat v jakém skutku čin spočíval, proti čemu nebo komu směřoval, kdy se jej dědic dopustil apod.) a svobodná a vážná vůle zůstavitele povolat tuto osobu za svého dědice.[84]

Za první republiky byla dědická způsobilost upravena v § 538 OZO an. Zpravidla mohl dědit ten, kdo byl oprávněn nabývat majetek. Přičemž tento prvorepublikový zákon rozlišoval nezpůsobilost podle toho, zda osoba nebyla vůbec způsobilá dědit (absolutní nezpůsobilost) nebo zda nebyla způsobilá dědit po určité osobě (relativní nezpůsobilost). Absolutně nezpůsobilé byly osoby, které složily sliby chudoby (u členů duchovních řádů). Rouček navíc uvádí, že mohl nastat retorsí (§ 33 OZO), pokud jiný stát nepřiznával našim příslušníkům dědickou způsobilost (zásada formální reciprocity). Relativní nezpůsobilost byla dána negativně, v případě, kdy byla osoba vyloučena z určitého dědictví některými překážkami, ke kterým se hledělo ex offo.[85]

Relativní nezpůsobilost tvořily např. případy nezpůsobilosti dědické: spáchání zločinu vůči zůstaviteli (§ 540 OZO), provinění se co do poslední vůle zůstavitele (§ 542 OZO), osoby, které se dopustily cizoložství nebo krvesmilstva, byly vzájemně vyloučeny z dědického práva

[83] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 35 – 37.
[84] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 39 – 40.
[85] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 29 – 32.

na základě prohlášení poslední vůle (§ 543 OZO), manželka, která po manželově smrti nevyčkala lhůt stanovených v § 120 OZO a provdala se, ztrácela, co jí bylo zanecháno v posledním pořízení.

Omezení testovací vůle zůstavitele bylo odůvodňováno ochranou zůstavitele, který se o nehodném jednání nedozvěděl nebo kterému smrt či omezení svéprávnosti zabránily, aby sám provedl vyloučení nehodné osoby. Se zřetelem na zůstavitelovu vůli měl zůstavitel možnost této osobě nehodné jednání prominout. Odpustit mohl zůstavitel pouze jednání spočívající ve spáchání zločinu vůči zůstaviteli (§ 540 OZO) a v případě provinění se co do poslední vůle zůstavitele (§ 542 OZO).

V případě, kdy vdova nedodržela čekací dobu (§ 121 OZO), již odpuštění samozřejmě z logiky věci nepřicházelo vůbec úvahu. Pokud se osoba dopustila cizoložství či krvesmilstva (§ 543 OZO), bylo zase omezení testovací svobody zůstavitele odůvodňováno veřejným zájmem, a proto ani tady odpuštění zůstavitelem nepřicházelo v úvahu.[86] Zákon zde omezil testovací svobodu nad míru ochrany testovací svobody zůstavitele, a proto i tehdy když zůstavitel za života nehodné jednání této osobě odpustil a označil ji v závěti za svého dědice, přesto tato osoba po něm nemohla dědit.

Nyní více o jednotlivých důvodech dědické nezpůsobilosti.

2.2.1 Čin povahy úmyslného trestného činu

Z dědického práva je vyloučen ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu.[87] Oproti předchozí úpravě[88] došlo k rozšíření okruhu příbuzných osob, vůči kterým může nežádoucí jednání směřovat, a to z dětí na potomky (tedy i na vnuky, pravnuky,…), z rodičů i na vzdálenější předky (tedy i na prarodiče, praprarodiče, apod.).[89] Podle § 3020 OZ tento okruh zahrnuje i registrovaného partnera.[90] Okruh stanovených osob, proti kterým čin povahy úmyslného trestného činu způsobuje dědickou nezpůsobilost, je taxativně stanovený a dědická nezpůsobilost nastane pouze v případě, že byl čin spáchán ještě za zůstavitelova života.[91]

Jako důvod dědické nezpůsobilosti již není na rozdíl od předchozí právní úpravy nutné spáchání úmyslného trestného činu, ale postačí, dopustí-li se potencionální dědic činu povahy

[86] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 29 – 32.
[87] § 1481 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[88] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
[89] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 37 – 38.
[90] § 3020 OZ: *„Ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.“*
[91] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 37 – 38.

úmyslného trestného činu. Rozdíl je v tom, že dědicky nezpůsobilým se může stát i osoba, která není trestně odpovědná, např. z důvodu věku (v době spáchání činu nedovršila 15 let) nebo z důvodu své nepříčetnosti.[92] O tom, zda se dědic dopustil úmyslného činu, který zakládá dědickou nezpůsobilost, je soud v řízení o dědictví vázán rozhodnutím příslušného orgánu, pokud bylo vydáno.[93] Stejně je vázán o tom, zda byl spáchán přečin nebo přestupek.[94] Jestliže takové rozhodnutí vydáno nebylo (např. z důvodu amnestie, promlčení), řeší ji soud jako předběžnou otázku.[95]

Podle mého názoru je tento důvod dědické nezpůsobilosti v současném občanském zákoníku upraven lépe, než tomu bylo v OZO. Na rozdíl od současné úpravy podle § 540 OZO platilo, že čin musel směřovat přímo vůči zůstaviteli, což značně zmenšovalo počet případů, kdy došlo k dědické nezpůsobilosti. Dále pak za nedostatečné považuji to, že se týkalo pouze zločinů ve smyslu trestního zákona. Na druhou stranu stejně jako dnes postačilo, pokud byl čin spáchán pouze ve stadiu pokusu trestného činu, a bylo lhostejno, zda nastalo promlčení trestnosti, odpykání nebo prominutí trestu, milost či nikoli.[96] Stejně tak bylo lhostejno, zda došlo k trestnímu řízení.[97]

2.2.2 Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli

Druhým z důvodů dědické nezpůsobilosti je zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli. Zákon stanovuje demonstrativní výčet činů, jako jsou donucení nebo lstivé svedení zůstavitele k projevu poslední vůle, překažení projevu poslední vůle zůstavitele nebo zatajení, zfalšování, podvržení či úmyslné zničení posledního pořízení zůstavitele. Zavrženíhodný čin bude vždy spočívat v úmyslném jednání, které lze vzhledem k motivaci, formě, intenzitě či účinku považovat za „zavrženíhodné“. Přičemž toto jednání může směřovat jak proti listině, na níž je zachycena poslední vůle zůstavitele, ale také na samotné jednání směřující ke zmaření či ovlivnění realizace svobodného projevu vůle zůstavitele. Ve většině případů se bude jednat o aktivní jednání, avšak není vyloučeno také opomenutí.[98] *„Např. odepřou-li se těžce nemocnému zůstaviteli potřeby k sepsání nebo ke změně poslední*

[92] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 6 – 7.
[93] Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97
[94] Zpráva NS ČSR ze dne 4. dubna 1979, sp. zn. Cpj 169/78
[95] Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97
[96] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 38 – 40.
[97] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 8 – 12.
[98] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 39 s.

vůle, nebo odepře-li se mu povolati k tomu cíli svědky."[99] Zavrženíhodné jednání, jež má za následek dědickou nezpůsobilost, může být vykonáno jak za života, tak i po smrti zůstavitele.[100]

Podle prvorepublikového zákona byl z dědického práva vyloučen, kdo zůstavitele k projevení poslední vůle nutil nebo podvodným způsobem svedl, překazil prohlášení nebo změnu poslední vůle, nebo potlačil poslední pořízení, které od něho již bylo zřízeno. Navíc odpovídal za veškerou škodu, která tím byla přivoděna třetí osobě (§ 542 OZO).

Rouček uvádí, že aby došlo k dědické nezpůsobilosti, musí být naplněny podmínky objektivní a subjektivní. Objektivní podmínka spočívala v tom, že takové jednání muselo být objektivně způsobilé porušit dědický pořádek, nepostačil pouhý pokus o donucení, ale muselo se jednat o jednání dokonalé, ačkoli by nemělo výsledku. Subjektivní podmínkou pak máme rozumět protiprávnost takového jednání, a to vědomé jednání v úmyslu porušit dědický pořádek. Nevyžadovalo se, aby jednání měla povahu trestných činů.[101]

Taktéž jako dnes platilo, že se nemuselo jednat pouze o aktivní jednání spočívající v překažení zůstavitelova prohlášení nebo změnu poslední vůle, ale mohlo se tak stát i opomenutím.[102]

2.2.3 Další důvody dědické nezpůsobilosti

Mimo výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti znal OZO ještě další dva důvody dědické nezpůsobilosti: případ, kdy vdova nedodržela čekací dobu po smrti manžela a znovu se provdala (§ 121 OZO), a druhý, kdy se osoba dopustila cizoložství či krvesmilstva (§ 543 OZO).

Zavedení těchto důvodů dědické nezpůsobilosti bylo odůvodňováno veřejným pořádkem. Pojem veřejného pořádku postupem času vyvíjí stejně tak, jako se vyvíjí společnost, neboť *„veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti"*[103]. Současná právní úprava tyto důvody nezná, ačkoli se zcela jistě jedná o jednání nemorální. Zákonodárce již v dnešní době nepovažuje za nutné sankcionovat dědickou nezpůsobilostí osoby, které se takového jednání dopustí.[104] Podle mého

[99] Rozhodnutí NS ze dne 17. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 875/26
[100] Rozhodnutí NS ze dne 2. listopadu 1943, sp. zn. Rv II. 315/43
[101] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 43 – 45.
[102] Rozhodnutí NS ze dne 17. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 875/26
[103] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 22. března 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
[104] Dnes je sankcionováno pouze krvesmilstvo podle § 188 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů: *„Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta." (soulož mezi příbuznými)*

názoru tak zákonodárce nečiní nejen z důvodu změny společenských poměrů, ale také v důsledku snížení vlivu náboženství na společnost a rozšíření svobod jednotlivců.[105]

Konkrétněji, u důvodu nedodržení čekací doby po smrti manžela je to dle mého mínění také tím, že dříve nebyla lékařská věda na takové úrovni, aby bylo možno zjistit otce dítěte. Dnes v rodinném právu pro zjednodušení sice platí domněnka, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne od zániku manželství, potom se za otce považuje manžel matky (§ 776 OZ). Podle § 783 OZ však může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud. Koncepce je založená na souloži v tzv. kritické době[106], která pochází ještě z časů, kdy nebylo možno biologického otce pozitivně zjistit. Pokud však během dokazování vyjde najevo, že matka měla v kritické době soulož s více muži, je na navrhovateli, aby prokázal, kdo je otcem dítěte. Na rozdíl od dřívějších časů je dnes možné tuto skutečnost dokázat, a to znaleckým posudkem – muž, který je domnělým otcem dítěte se musí dostavit za znalcem, aby strpěl odběr vzorků DNA za účelem určení, příp. vyloučení otcovství tohoto muže.[107]

Na druhou stranu současný zákonodárce shledává obecný spravedlnostní úsudek ladící s běžnou představou o normálním uspořádání rodinného života. Proto v případě, kdy rodinné poměry nejsou takové, jaké by měly být, v případě zákonné dědické posloupnosti zavedl nové důvody dědické nezpůsobilosti. A to vyloučení jako zákonného dědice zůstavitelova manžela, jestliže v den zůstavitelovi smrti probíhá řízení o rozvod manželství, toto řízení bylo zahájeno na návrh zůstavitele a tento návrh byl podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí (§ 1482 odst. 1 OZ) a vyloučení z dědického práva po dítěti rodiče jako zákonného dědice, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával (§ 1482 odst. 2 OZ).[108] Tyto důvody ani prvorepubliková úprava neznala a v českém právním řádu jsou úplnou novinkou.

---

[105] Až do 31. 7. 1950 bylo na našem území trestáno cizoložství. „Žena, která se dopustila cizoložství, z něhož mohla vzniknout pochybnost, zda-li je dítě manželské, měla být dokonce potrestána přísněji." (§ 502 císařského patentu č. 117/1852 z. ř., o trestních zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném ke dni 27. 5. 1852)

[106] Jedná se o dobu, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dnů. (viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.) *Občanský zákoník II…*, s. 554 – 569.

[107] Více o znaleckých posudcích o určení, popř. vyloučení otcovství viz. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.) *Občanský zákoník II…*, s. 562 – 566.

[108] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 22. března 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

3 Formální náležitosti

V této kapitole se budu zabývat jednotlivými formami závětí, konkrétně na ně zákonem vyžadovanými formálními náležitostmi, požadavky kladenými na svědky závěti a problematikou datace závěti.

Pro dědické právo jakožto absolutní právo je charakteristický vyčerpávající výčet forem jakými lze pořídit závěť. Neplatí zde možnost vytváření inominátních forem charakteristických pro soukromé právo. I podle OZO mohl zůstavitel pořídit závěť jen v určitých, jím předepsaných formách. Zůstavitel nemusel mít jasnou představu o formách, mezi kterými mohl volit. Zvolil-li si však některou z nich, musela být splněna, nepostačilo, splnil-li by náležitosti jiné formy.[109]

Obecně závěť vyžaduje písemnou formu.[110] Stejně jako znal OZO, zná i současný OZ, možnost pořídit závěť ve formě ústní. Avšak oproti OZO, kde byl institut ústní závěti upraven poměrně široce, neboť umožňoval pořizovat ústně mimosoudně nebo před soudem i za normálních okolností, je v současném zákoníku ústní forma závěti spojena pouze s tzv. privilegovanými závěťmi (závěťmi s úlevami).[111]

V závislosti na tom, jakým způsobem je závěť pořízena, jaká osoba ji pořizuje, zda je pořizována za běžných okolností anebo za mimořádných podmínek atd., jsou také stanoveny odlišné požadavky na formální náležitosti závěti. Splnění formálních náležitostí je esenciální podmínkou pro platnost závěti. V případě, kdy nějaká podstatná formální náležitost chybí nebo je uvedena nesprávně, má taková chyba za následek absolutní neplatnost závěti.

Z hlediska právní jistoty se za nejjistější považuje závěť ve formě veřejné listiny, poté následuje závěť sepsaná vlastní rukou zůstavitele, následovaná závětí sepsanou nikoli vlastní rukou zůstavitele, ale za přítomnosti svědků a nejmenší právní jistotu poskytuje závěť pořízená s úlevami.[112]

3.1 Veřejná závěť

Veřejnou závětí je taková závěť, která byla pořízena jako listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásil zákon (§ 567 OZ). Pořídit ve formě veřejné listiny může každá osoba s pořizovací způsobilostí. Kdo

[109] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 21 – 22.
[110] § 1532 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[111] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 173 – 174.
[112] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 58 – 59.

se rozhodne pořídit závěť ve formě veřejné listiny, má možnost ji pořídit ve formě notářského zápisu (§ 62 – 71 not. ř.) před notářem.[113] Ani podle současného zákoníku totiž není možné pořídit veřejnou závěť prohlášením do protokolu před soudem nebo úředním zápisem, neboť tyto možnosti, nebyly uzákoněny.[114]

Současný zákoník (konkrétně § 1537 OZ) používá termín veřejná listina, nikoli notářský zápis, jako tomu bylo podle předchozí právní úpravy (např. § 476, § 476d obč. zák.). Podle Eliáše je tomu tak proto, že se nechce vyloučit změna procesní úpravy, která by umožnila handicapovaným možnost pořídit závěť i prohlášením do protokolu před soudem, stejně jako tomu bylo u nás před rokem 1950.[115] Dalším důvodem pro zvolení jiné terminologie je i ten fakt, že OZ navíc formu veřejné listiny spojuje nově také s tzv. privilegovanými závěťmi, jestliže splňují požadavky stanovené v § 1547 odst. 1 OZ.

Forma veřejné závěti je v určitých případech stanovena obligatorně. Zahrnuje-li pořizovatel závěti některou z následujících kategorií, nemá v takovém případě možnost volby ohledně formy závěti a má-li závěť po jeho smrti vyvolávat zamýšlené účinky, musí ji pořídit ve formě veřejné listiny.

Obligatorně je stanovena pokud o svém majetku pro případ smrti pořizuje nezletilý, který dovršil 15 let věku a nepřekročil 18 let věku a není plně způsobilý k právním jednáním (§ 1526 OZ), dále potom osoba, která byla omezena na svéprávnosti v rámci pořizovací způsobilosti (§ 1528 odst. 1 OZ), osoba, která nemůže číst nebo psát a není přitom schopna se na listinu podepsat ani učinit namísto podpisu rukou nebo jinak vlastní znamení (§ 1535 odst. 2 OZ), a ten, kdo se nachází v péči zdravotnického nebo sociálního zařízení, pokud pořizuje ve prospěch zaměstnance nebo správce tohoto zařízení (§ 1493 OZ). Forma veřejné listiny je obligatorně stanovena pro zůstavitele, zakládá-li pořízením pro případ smrti nadaci nebo ústav.[116]

Jinak obecně pro formu veřejné listiny[117] platí, že jí může pořizovat o svém majetku pro případ smrti každý, kdo má pořizovací způsobilost.[118] Notářský zápis sepisují k tomu povolaní odborníci – notáři, tj. osoby, které stát pověřil notářským úřadem.[119] Závěť může sepsat kterýkoli notář, neplatí zde omezení, co se týče místní příslušnosti. Náležitosti notářského

[113] KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 4, s. 3 – 6.
[114] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 173 – 174.
[115] ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého*…, s. 284 – 288.
[116] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 191 s.
[117] Zde budu pojednávat o notářském zápisu. O privilegovaných závětích ve formě veřejné listiny později.
[118] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 191 – 192.
[119] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 59 – 61.

zápisu jsou upraveny v notářském řádu (§ 62 – 71 not. ř.). Podle § 63 not. ř. závěť ve formě notářského zápisu musí obsahovat:

a) místo, den, měsíc a rok, kdy došlo k pořízení závěti,

b) jméno, příjmení a sídlo notáře,

c) jméno, příjmení, bydliště a datum narození pořizovatele závěti,

d) prohlášení pořizovatele závěti, že je způsobilý k pořízení závěti,

e) údaj o tom, že byla notáři prokázaná totožnost pořizovatele závěti anebo údaj o tom, že jej notář zná osobně,

f) obsah závěti,

g) údaj o tom, že byl notářský zápis po přečtení pořizovatelem závěti schválen,

h) podpis pořizovatele závěti,

i) otisk úředního razítka notáře a jeho podpis,

j) příp. další náležitosti.

V případě, že v notářském zápisu chybí takové náležitosti, bez nichž by nebylo možno rozeznat formu notářského zápisu, účastníky nebo chybí-li náležitosti nezbytné pro formu notářského zápisu, nelze takovou listinu považovat za veřejnou listinu ve smyslu § 90 odst. 3 not. ř.[120]

Osobnost notáře přináší garanci veřejné víry v pravost a správnost sepsané listiny.[121] Zabezpečuje totiž předcházení sporů, které by v případě soukromých závětí mohly vyvstat, zejména co se týče sporů, co do pravosti podpisu (povinnost notáře ověřit důkladně totožnost žadatele) či ohledně svéprávnosti zůstavitele (povinnost notáře přesvědčit o tom, zda právní jednání bylo učiněno s rozvahou, vážně a bez donucení (§ 1538 OZ)).[122]

Význam veřejné listiny spočívá v tom, že skutečnosti, které listina potvrzuje, platí, dokud ten, co o nich pochybuje, neprokáže průkaznými důkazy, že tomu tak není.[123] Notářova povinnost poskytnout pořizovateli poučení o významu závěti a jejích důsledcích z hlediska dědického nástupnictví a případná odpovědnost za nesprávnost, která by se mohla v textu závěti vyskytnout, to vše nahrává pro zvolení si této formy závěti.[124] Navíc originál notářského zápisu je vždy uložen ve sbírce notářských zápisů a tam je i archivován. Pořizovatel závěti tedy může být v jistotě, že po jeho smrti bude jeho majetek rozdělen podle jeho poslední vůle, a nedojde

[120] Rozsudek NS ČSR ze dne 30. dubna 1976, sp. zn. 4 Cz 34/76
[121] KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla…, s. 3 – 6.
[122] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 191 – 192.
[123] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 59 – 61.
[124] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 191 – 192.

k situaci, ke které může dojít u soukromých závětí, že by taková závěť nebyla po zůstavitelově smrti dohledatelná.[125]

Naopak nevýhodou může být nedostupnost notáře v některých mimořádných situacích, zpoplatnění této služby a časová prodleva, neboť jako je tomu třeba u holografní závěti, kdy si pořizovatel závěti nemůže říci, že teď v daném okamžiku sepíše závěť, ale musí se dostavit za notářem a to je spojeno s předchozí domluvou s notářem a cestou do notářské kanceláře.[126]

Ale i přes tyto nevýhody si myslím, že by lidé měli volit právě tuto formu, neboť jak z výše uvedeného vyplývá, přináší více výhod, které jsou v nepoměru s tím, jaké by představovaly nevýhody. Samozřejmě záleží i na situaci, za které je závěť pořizovaná, ale za běžných okolností s ohledem na to, že by se měl každý, komu záleží na tom, kdo bude jeho nástupcem v právních vztazích a komu připadne jeho celoživotně nastřádaný majetek, náležitě připravit na to, co bude po jeho smrti a závěť formou veřejné listiny je zcela jistě dobrou volbou, jak dosáhnout požadovaného výsledku.

Za první republiky měl zůstavitel více možností při pořizování závěti veřejnou listinou, jednak mohl pořídit před notářem, jako je tomu dnes, a jednak před soudem. Před soudem mohl pořizovat jak ve formě ústní (§ 587 OZO), tak písemné. Pro písemnou formu bylo třeba, aby ji pořizovatel závěti vlastnoručně podepsal a prohlásil před soudem, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Soud měl povinnost upozornit pořizovatele závěti na nutnost vlastnoručního podpisu. Poté listinu vložil do obálky, tuto zapečetil a poznamenal na ní čí poslední vůle je v ní obsažena. O jednání soud sepsal protokol a listinu uschoval, přičemž o tom vystavil stvrzení. Při ústním prohlášení poslední vůle před soudem byl o tom sepsán zápis a stejně jako při písemném pořízení před soudem byl zapečetěný zápis obsahující poslední vůli zůstavitele zapečetěn a soudně uschován.[127]

Pro pořizování závěti si zůstavitel mohl zvolit kterýkoli okresní soud. Neplatnou by se však závěť nestala, ani pokud by byla pořízena před soudem vyšší instance. Zpravidla se testovalo v soudních místnostech před dvěma soudními osobami, které složily přísahu, a alespoň jedné z nich musel příslušet soudcovský úřad. Druhá osoba však případně mohla být zastoupena dvěma svědky. Výjimečně, především v případě špatného zdravotního stavu zůstavitele, mohlo být pořízeno i mimo soudní místnost, kdy se soud odebral k zůstaviteli.[128]

[125] KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla…, s. 3 – 6.
[126] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 191 – 192.
[127] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, 28 s.
[128] Tamtéž.

Další variantou bylo pořídit poslední pořízení veřejnou listinou před notářem, který byl k tomu jako veřejný funkcionář povolán notářským řádem[129]. To bylo možné notářským spisem (notářským zápisem) anebo ve formě připodobněné soudnímu testamentu.[130]

Při zřízení notářského spisu se vyžadovala nejenom účast notáře, ale i přítomnost dvou svědků. Svědky mohly být pouze osoby starší 20 let (navíc existovalo zákonné doporučení, aby svědky byly jen osoby mužského pohlaví). Svědky nemohly být osoby, které vzhledem ke své duševní či tělesné povaze nebyly schopny podat svědectví. Nemohli jimi být ani zaměstnanci notářské kanceláře. Notář mohl přijmout poslední pořízení a vytvořit o něm notářský spis ve formě veřejné listiny pouze ve svém úředním obvodě. Pokud by přijal poslední pořízení mimo svůj úřední obvod, byla taková závěť platná, ale měla by charakter soukromé listiny.[131]

Notář nemohl zřídit poslední pořízení v případě, že byl účastněn nebo obmyšlen on sám, jeho manželka nebo osoby, které s ním byly v přímé linii příbuzné, sešvagřené nebo spojeny osvojením nebo v nepřímé linii příbuzné do čtvrtého stupně a sešvagřeny do druhého stupně.[132]

Co se týkalo formy podobné formě soudního testamentu, měl zůstavitel opět na výběr, zda si zvolí písemnou (podle obdoby § 587 OZO) nebo ústní formu (podle obdoby § 588 OZO). I zde platilo, že musely být dodrženy podmínky stanovené v notářském řádu, tak příslušná ustanovení OZO.[133]

3.2 Soukromá závěť

Závěti sepsané ve formě soukromé naopak od závětí veřejných postrádají garanci veřejné víry v jejich pravost a správnost. Chybějící garanci veřejné víry v jejich pravost a správnost, kterou poskytuje osobnost notáře u veřejných závětí, je zde potřeba kompenzovat důsledností nad dodržování formálních náležitostí závěti, zejména co se týče podpisu, případně svědků, kteří by pravost závěti a správnost v případě sporu osvědčili.

Nespornou výhodou soukromých závětí je skutečnost, že s nimi zpravidla nejsou spojeny žádné náklady a není zde časové prodlení, jako u veřejné závěti, s poskytnutí právní pomoci notářem. Nevýhodou, mimo chybějící garanci veřejné víry v její pravost a správnost, je skutečnost, že se závěť po smrti zůstavitele nemusí dohledat anebo o ní dokonce nikdo po zůstavitelově smrti nebude vědět, takže nastoupí zákonná dědická posloupnost namísto posloupnosti určené zůstavitelem v závěti.

[129] Zákon č. 75/1871 ř. z., kterým se uvádí notářský řád
[130] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 148 – 150.
[131] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, s. 23 – 24.
[132] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 148 – 150.
[133] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 29 – 31.

Nyní více o jednotlivých typech soukromých závětí.

3.2.1 Holografní závěť

Holografní závěť je taková, která byla pořízena v písemné formě beze svědků, celá napsaná *vlastní rukou* zůstavitele a zůstavitel ji musí též *vlastnoručně podepsat* (§ 1533 OZ). Chybí-li jakákoli z uvedených náležitostí, tedy sepsání *vlastní rukou* zůstavitele či jeho *vlastnoruční podpis,* způsobuje jejich absence absolutní neplatnost závěti.[134]

Zůstavitel musí vlastní rukou napsat závěť v celém jejím obsahu.[135] Musí tak učinit bez pomocí třetí osoby. Nezávisí na tom, zda zůstavitel zvolí tiskací či psací styl písma. Písmo by však mělo být čitelné pro třetí osoby, neboť ačkoli by byly formální náležitosti závěti splněny, mohla by být neplatnost způsobena právě absolutní nečitelností závěti.[136] Za vlastnoruční sepsání závěti nelze považovat poslední pořízení psané psacím strojem nebo jiným technickým způsobem (např. počítačem), a to i navzdory tomu, že by taková závěť byla vlastnoručně podepsaná zůstavitelem.[137] Naopak za vlastnoruční sepsání závěti konstantní judikatura uznává i případy, kdy byla sepsána nedominantní rukou zůstavitele.[138] Závěť může být sepsána i jinou částí těla než rukou, pokud je to pro zůstavitele obvyklý způsob (např. ústy či nohou).[139]

Důležitý není ani nosič, na kterém je obsah závěti zachycen, může být zachycena i na manžetovém rukávu, popsané obálce, účtence apod. Listina nemusí být ani jako závěť výslovně označena. Avšak aby závěť nebyla přehlédnuta a třeba i omylem zničena, je žádoucí ji zřetelně jako závěť označit.[140]

Co se týče vlastnoručního podpisu, není podmínkou, aby se zůstavitel podepsal celým jménem skládajícího se z osobního jména a příjmení, příp. dalšího jména a příjmení, která mu podle zákona náleží.[141] Postačí, aby se zůstavitel podepsal pouze svým příjmením, pokud o totožnosti jeho podpisu nejsou žádné pochybnosti.[142] Podle Fialy a Beerové za nedostatečný nelze podle jejich názoru považovat v duchu respektování vůle zůstavitele ani podpis jiným jménem, který člověk v právním styku běžně užívá (§ 77 odst. 2 OZ), bude-li z okolností konkrétního případu bezpochyby zřejmé, že jde o podpis zůstavitele. To samé platí i pro

[134] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 62 – 63.
[135] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 177 – 178.
[136] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 62 – 63.
[137] Rozhodnutí NS ze dne 6. dubna 1944, sp. zn. Rv II 377/43
[138] Rozsudek NS ČR ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001
[139] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 177 – 178.
[140] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 62 – 63.
[141] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 177 – 178.
[142] Rozsudek NS ČSR ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82

pseudonym (§ 79 OZ).[143] Podle Svobody a Kličky se není možné spokojit s tím, pokud se podepíše zůstavitel pouze křestním jménem *(„Váš Toník“)* nebo jen určí pouze svůj vztah k dědici *(„Vaše máma“)*.[144]

Podpis nelze nahradit mechanickým vyhotovením (např. razítkem), ani ověřeným elektronickým podpisem. Čitelnost podpisu na platnost závěti však nemá vliv, podmínkou je jen, aby se jednalo o zůstavitelův podpis, a ten by měl být umístěn pod vlastním textem závěti, jejíž obsah ukončuje. Aby se zabránilo případnému sporu o pravost podpisu, je vhodné, aby byl zůstavitelův podpis na závěti úředně ověřen.[145]

V OZO byla holografní závěť upravena v § 578, znění tohoto ustanovení znělo velmi podobně jako v současném zákoníku. Vyžadovalo se, aby závěť pořizovaná beze svědků, byla *sepsána vlastní rukou* a zůstavitelem taktéž *vlastnoručně podepsána*. Nadto zde bylo výslovně stanoveno doporučení pro zamezení případných sporů, aby zůstavitel v závěti připojil den, rok a místo, kde se poslední vůle zřizuje.

Sepsal-li zůstavitel část závěti vlastnoručně a dal-li další část sepsat jiné osobě, byla neplatná celá závěť a nikoli jen místa sepsaná jinou osobou. To samozřejmě neplatilo, pokud zůstavitel vlastní rukou sepsal celou závěť a jiný v ní později učinil přípisky, aby ji zfalšoval.

Podmínky kladené na vlastnoruční sepsání a vlastnoruční podpis byly stejné, jako jsem již zmiňovala u právní úpravy v OZ. Závěť nemohla být sepsána na psacím stroji a mohla být sepsáno na jakýkoli nosič (papír, dřevo, kámen, formou dopisu,…). Vlastnoruční podpis musel být učiněn vlastní rukou zůstavitele a nemohl být nahrazen ani razítkem ani těsnopisem. Zůstavitel se mohl podepsán pseudonymem, provdané ženy se mohly podepsat svým rodným příjmením. Pokud byla závěť zřizována ve prospěch nejbližších osob, mohl se zůstavitel podepsat jen vlastním jménem, neplatnost by způsoboval podpis označením *„Tvůj otec“*, *„Tvůj syn“*.[146]

Neplatné bylo poslední pořízení, které bylo sepsáno v hebrejštině. Byla-li celá závěť sepsaná jinak než v hebrejštině a jen vlastnoruční podpis byl učiněn hebrejsky, posuzoval se takový podpis jako pouhé znamení ruky.[147]

[143] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 177 – 178.
[144] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 62 – 63.
[145] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 177 – 178.
[146] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, s. 17 – 18.
[147] Tamtéž.

3.2.2 Allografní závěť prostá

Allografní závětí je závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, přičemž ji vlastnoručně podepsal a před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásil, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§ 1534 OZ).

Základními náležitostmi jsou tedy zůstavitelův *vlastnoruční podpis* a zůstavitelovo *výslovné prohlášení*, že závěť obsahuje jeho poslední vůli. Na rozdíl od holografní závěti zde chybí požadavek na vlastnoruční sepsání textu závěti a závěť může být tedy sepsána i na psacím stroji, na počítači nebo ji může sepsat i jakákoli jiná osoba než zůstavitel. Tato jiná osoba nemusí být ani plně svéprávná, může to být i osoba, kterou pořizovatel závěti povolává za dědice, odkazovníka nebo osoba jim blízká, jejich zaměstnanec anebo ten, kdo je povolán za vykonavatele závěti. Na rozdíl od pisatele speciální allografní závěti, na něhož jsou kladeny nároky podle § 1541 OZ, totiž nezajišťuje skutečnost, že text závěti odpovídá skutečné vůli zůstavitele.[148]

Ohledně náležitosti vlastnoručního podpisu zůstavitele platí obdobně, co bylo řečeno o podpisu v holografní závěti. Mimo již zmiňované skutečnosti, kterými jsem se věnovala v kapitole o holografní závěti, zde však mohou vyvstat další otázky. Např. kdy má pořizovatel závěti tuto závěť podepsat, zda ji musí podepsat před svědky nebo zda ji může podepsat beze svědků, zda ji musí podepsat předtím, než svědkové k závěti přiloží svědecké doložky anebo zda až poté, co je přiložili a zda je vůbec nutné přiložit svědeckou doložku atd.

Ze zákona nevyplývá povinnost, aby pořizovatel závěť podepsal přímo před očima svědků, postačí, když před nimi jen prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Co se týče svědeckých doložek, jejich výslovné uzákonění je novinkou, kterou naposledy upravoval OZO. V § 1539 odst. 1 větě první OZ je použito spojení *„zpravidla připojí“*, které poukazuje na dispozitivní charakter ustanovení. Proto svědecká doložka není nezbytnou náležitostí allografní závěti, jejíž nedostatek by způsoboval neplatnost závěti.[149] Je však vhodné z hlediska dohledatelnosti připojit údaje identifikující svědky – jméno, příjmení, datum narození a adresu bydliště. Svědek závěti musí závěť podepsat.[150] Podpis musí učinit přímo na listinu samou.[151]

Druhý požadavek, tedy zůstavitelovo výslovné prohlášení, že listina obsahuje jeho poslední vůli, musí být skutečně, jak hovoří zákon, splněn současně před oběma svědky. Nelze, aby byl takový zůstavitelův projev proveden nejprve před jedním svědkem a později (ačkoli

[148] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 181 – 182.
[149] Tamtéž.
[150] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 63 – 65.
[151] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 181 – 182.

třeba ve stejný den) před druhým.[152] Taková závěť by pak z hlediska nesplnění formálních náležitostí byla neplatnou. Navíc nepostačí pouhé konkludentní jednání, ale projev musí být výslovný, a to tím způsobem, aby pomocí jakýchkoli slovních výrazů, popř. i obvyklých znamení, před svědky zůstavitel projevil způsobem nevzbuzující pochybnost, že listina obsahuje jeho poslední vůli.[153]

Svědkem může být jen osoba svéprávná, znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, ve kterém se projev vůle činí (§ 1539 odst. 2 OZ).[154] Dále to může být jen osoba, která byla takovou funkcí předem pověřena a je s tímto pověřením srozuměna. Svědkem není ten, kdo byl k tomuto úkonu jen náhodně přítomen.[155]

Nezpůsobilý svědčit je dědic nebo odkazovník o tom, co se mu zůstavuje, stejně tak není způsobilá být svědkem osoba dědici či odkazovníkovi blízká, ani jeho zaměstnanec. Podle ustanovení § 1541 OZ se rozšiřuje okruh nezpůsobilých svědků i na osobu vykonavatele závěti, pisatele, předčitatele, tlumočníka a úřední osobu, pokud je jim závětí něco zůstavováno.[156]

Přítomnost svědků se vyžaduje proto, že v případě sporu o platnost závěti mají svědkové dosvědčit, že závěť je pořízená zůstavitelem a že listina, kterou podepisuje, obsahuje zůstavitelovu poslední vůli.[157] Proto obecně pro svědky platí, že musí být schopni potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. Svědci musí být při prohlášení zůstavitele, o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli, současně přítomni. Svědci se musí na závěť podepsat a k tomu mohou připojit svědeckou doložku.[158]

Novinkou inspirovanou právní úpravou v OZO (§ 594 věta druhá), kterou zavádí současný zákoník, je možnost přiznat svědeckou způsobilost osobě, které se má závětí něco zůstavit anebo která je ve vztahu k této osobě, pokud zůstavitel ustanovení takové osoby sepíše vlastní rukou anebo pokud není schopen napsat tuto část vlastní rukou, pak bude nutno přibrat dalšího svědka (třetího nebo čtvrtého).[159]

Důležitou skutečností, nad kterou by se měl pořizovatel závěti řádně zamyslet při výběru svědků, je, zda za svědky zvolil pokud možno osoby, které pravděpodobně pořizovatele přežijí. Dalším kritériem by měla být jejich důvěryhodnost. Je vhodnější si zvolit za svědka osobu bezúhonnou než osobu s trestní minulostí, neboť svědkové budou v případě sporu o platnost

[152] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 63 – 65.
[153] Rozsudek NS ČR ze dne 9. května 2000, sp. zn. 21 Cdo 2985/99
[154] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 196 – 197.
[155] Usnesení NS ČR ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96
[156] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 196 – 197.
[157] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 63 – 65.
[158] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 194 – 195.
[159] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 196 – 197.

závěti svědčit u soudu a bude na nich záviset skutečnost, zda soud uzná platnost závěti či nikoli. Tato kritéria však můžeme označit za doporučení, jež sama o sobě nezpůsobují neplatnost závěti.[160]

OZO umožňoval pořídit soukromou závěť jak ve formě písemné, tak ve formě ústní, na rozdíl od dnešní úpravy, kdy je forma ústní spojena výhradně s tzv. privilegovanými závěťmi.

Co se týkalo allografní závěti písemné, ta byla upravena v § 579 OZO. Při porovnání tohoto ustanovení se současným § 1534 OZ, můžeme vidět několik rozdílů. Poslední vůli, kterou dal zůstavitel napsat jinou osobou, kterou vlastnoručně podepsal, musel potvrdit před třemi způsobilými svědky, z nichž alespoň dva byli zároveň přítomní, že spis je jeho poslední vůlí.[161] První rozdíl tedy vidíme na první pohled, a to v počtu svědků, kdy se vyžadovalo tří způsobilých svědků, dnes postačí dva způsobilí svědkové.

Nezpůsobilými svědky byli podle § 591 OZO osoby, které nedosáhly věku 18 let, smyslů zbavení, slepí, hluší nebo němí, pak ti, kteří nerozuměli jazyku zůstavitele.[162] Nezpůsobilé byly i osoby, které nemohly psát. Byla-li svědkem posledního pořízení některá z výše uvedených osob, bylo celé pořízení neplané.[163]

Stejně jako je tomu dnes, byl nezpůsobilým svědkem dědic nebo odkazovník o tom, co se mu mělo závětí zůstavit v jeho prospěch, podobně jeho manžel, rodiče, děti a sourozenci, pak osoby s ním v témž stupni sešvagřené. Navíc byly nezpůsobilými svědky i osoby placené za služby v jeho domácnosti a osoby sdílející s ním domácnost.[164]

Stejně jako dnes nestačilo, aby se jednalo o osoby aktu pouze náhodně přítomné, ale svědkové museli být zůstavitelem předem požádáni a museli tuto funkci na sebe převzít.[165]

Druhý velký rozdíl na rozdíl od dnešní úpravy spočíval v tom, že vlastnoruční podpis pořizovatele závěti musel být podle Roučka a Sedláčka na listině vždy předtím, než se na ni podepsali svědci, neboť svědci osvědčovali i podpis. Bylo lhostejno, zda listinu pořizovatel podepsal v nepřítomnosti svědků nebo před nimi.[166]

Dále OZO výslovně požadoval po svědcích, aby své podpisy doplnili o svědeckou doložku, která poukazovala na jejich vlastnost jako svědků a to vždy na spise samém, a nikoli

[160] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 63 – 65.
[161] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 121 s.
[162] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 150 s.
[163] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 31 – 32.
[164] Tamtéž.
[165] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 123 – 124.
[166] Tamtéž.

na obálce.[167] Jak už jsem výše uvedla, současný zákoník se o svědecké doložce taktéž zmiňuje, avšak jedná se o pouhé doporučení pro pořizovatele závěti.

Allografní závět ústní potom byla upravena v §§ 585 a 586 OZO, jedná se o největší rozdíl oproti současnému zákoníku, neboť ten umožňuje ústní formu pořízení pro případ smrti jen u privilegovaných závětí. Podle § 585 OZO musel zůstavitel projev poslední vůle učinit sám a ústně před třemi způsobilými svědky, kteří byli pořízení současně přítomní, a kteří byli schopni potvrdit, že v osobě zůstavitele není podvodu ani omylu. [168] V tomto ustanovení bylo dále uvedeno doporučení, aby zůstavitelův projev svědkové raději zaznamenali nebo dali, pokud možno nejdříve, zaznamenat.[169]

Pokud byl totiž projev poslední vůle svědky náležitě zaznamenán na listině a všemi svědky podepsaný, nahlíželo se na tento zápis jako na poslední pořízení písemné. Nebylo-li takového zápisu, byli svědkové povoláni k soudu, aby svědčili o obsahu ústního posledního pořízení. Svědecká výpověď potom byla základem projednání pozůstalosti.[170]

Žádala-li některá z osob, která měla zájem na projednání pozůstalosti, o přísežnou výpověď svědků, muselo být poslední pořízení ústní potvrzeno přísežnou výpovědí všech tří svědků. Případně nemohl-li být vyslechnut třetí z nich (např. protože již zemřel, stal se nepříčetným nebo neznámého pobytu), bylo přísežné prohlášení platné i jen od dvou svědků. Nebylo-li možné doložit ústní poslední pořízení zůstavitele svědectvím alespoň dvou svědků, bylo poslední pořízení sice platné, ale neúčinné a nemohlo tak být základem pro projednání pozůstalosti.[171]

3.3 Speciální závěti

Zvláštní kategorii závětí tvoří ty, které pořizují zůstavitelé s určitým zdravotním postižením, které je znevýhodňuje, a proto v rámci jejich ochrany stanovuje zákon přísnější kritéria. Zákon za takto znevýhodněné rozumí osoby nevidomé a osoby stižené smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát. Zdravotně znevýhodněné osoby si mohou zvolit jak pořízení *veřejnou závětí* podle § 1537 OZ, tak *allografní závětí* podle § 1535 OZ.

Za *osobu nevidomou* se rozumí *„osoba, jíž zrakové postižení (nekompenzované technickými či jinými pomůckami zcela znemožňuje, popř. podstatně snižuje možnost v celém*

[167] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 121 s.
[168] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 26 – 27.
[169] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 135 s.
[170] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, s. 21 – 22.
[171] Tamtéž.

rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit"[172]. Při pořizování *allografní závěti* zůstavitelem, který je nevidomý, je třeba, aby se měl možnost se sepsanou listinou obsahující poslední vůli seznámit předtím, než před svědky projeví, že sepsaná listina obsahuje jeho poslední vůli. Vzhledem k tomu, že není jiná možnost, jakým způsobem se takový zůstavitel může seznámit se sepsanou listinu, musí mu být listina nejprve nahlas přečtena svědkem nebo jinou osobou odlišnou od pisatele. Když pořizovatel závěti s obsahem sepsané závěti souhlasí a nebude potřeba žádné opravy listiny, projeví před třemi současně přítomnými svědky výslovně, že listina obsahuje jeho poslední vůli.[173] Pořizovatel, pokud může psát, musí listinu podepsat (§ 1536 odst. 2 OZ).

Dále zákon pamatuje na smyslově postižené osoby, které nemohou psát nebo číst. *Smyslovým postižením* se rozumí především postižení zraková či sluchová, příp. kombinace obou (tzv. hluchoslepota), nebo němota. Nově došlo k zúžení okruhu osob pouze na osoby smyslově postižené (dříve šlo např. i o osoby negramotné), jež si mohou zvolit formu této speciální allografní závěti, pravděpodobně je tomu tak z důvodu, že se jednalo o nejčastěji falšované závěti.[174]

Prvním předpokladem pro aplikaci § 1535 odst. 2 OZ je tedy skutečnost, že osobou, která chce pořídit o svém majetku pro případ smrti, je osoba se smyslovým postižením, které jí způsobuje nemožnost číst nebo psát.[175] Toto ustanovení je širší a zvláštní ve vztahu k prvnímu odstavci příslušného paragrafu, neboť se uplatní i ve vztahu osob nevidomých, jestliže nemohou psát nebo číst.[176]

Zákon vyžaduje, aby zůstavitel projevil svou vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal.[177] Nakonec zůstavitel zvoleným způsobem dorozumívání před třemi současně přítomnými svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.[178] Na svědcích se požaduje, že všichni tři musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen.[179] Celému postupu podle § 1535 odst. 2 OZ je nezbytná současná a nepřetržitá přítomnost všech tří svědků, pisatele a předčitatele a samozřejmě i zůstavitele při celém úkonu pořizování závěti.[180] Oba typy speciální allografní závěti vyžadují k pořízení kromě přítomnosti

[172] Rozsudek NS ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
[173] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 185 – 186.
[174] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 185 s.
[175] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 186 – 187.
[176] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 66 - 67.
[177] § 1535 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[178] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 186 – 187.
[179] Tamtéž.
[180] Rozsudek NS ČR ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004

svědků taktéž další osoby – pisatele, předčitatele a tlumočníka, který bude tlumočit zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolil. Zákon stanovuje, že takovou osobou může být pouze svědek závěti. Již tedy není možné, aby takovou funkci vykonávala osoba odlišná od svědků závěti.[181]

Náležitosti allografních závětí pořizovaných smyslově postiženou osobou jsou upraveny v § 1536 OZ. V listině musí být tedy navíc uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pokud byl obsah tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, uvede se taktéž v listině údaj, jaký způsob zůstavitel pro dorozumívání zvolil.[182] Zákon záměrně používá širší pojem *„zvláštní způsob dorozumívání“* a nikoli *„znakovou řeč“*, neboť např. při dorozumívání hluchoslepých znakovou řeč nelze použít a širší pojem tak lépe vyhovuje tomuto ustanovení, které se vztahuje na všechny smyslově postižené osoby.[183]

Kromě svědků listinu podepíše i zůstavitel, je-li toho schopen. Pokud toho není schopen, použije se obdobně § 563 OZ. Podpis může být nahrazen vlastním znamením, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno zůstavitele. Místo podpisu tak může zůstavitel na listinu učinit tři křížky, otisk prstu atd. Podpis nemusí zůstavitel činit pouze rukou, ale také i ústy, nohou apod. Pokud zůstavitel není schopný připojit ani vlastní znamení, musí o svém majetku pro případ smrti pořídit pouze ve formě veřejné listiny.[184]

Pro závěť ve formě veřejné listiny, kterou pořizuje osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, se použije obdobně § 1535 OZ. Při sepisování notářského zápisu s těmito osobami se tedy musí notář řídit nejenom ustanoveními notářského řádu (§§ 62 – 71 not. ř.), ale musí dbát i na náležitosti stanovené v § 1535 OZ.[185]

Co se týče svědků, jsou zde navíc svědecky nezpůsobilé osoby nevidomé, neslyšící nebo němé, osoby, které nemohou číst nebo psát a zaměstnanci notářské kanceláře. Naopak je tomu u jiných forem závětí, kde zákon osoby nevidomé, neslyšící nebo němé, explicitně jako osoby svědecky nezpůsobilé neuvádí.[186]

Podle OZO byla úprava *speciální soukromé závěti písemné*, koncipována jinak než je tomu dnes. Speciální ustanovení se neuplatnilo primárně jen na osoby se smyslovým

[181] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 187 s.
[182] § 1536 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[183] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 25. února 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
[184] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 185 – 187.
[185] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 191 – 192.
[186] § 66 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

postižením, ale vztahovalo se obecně na všechny osoby, které nemohly psát (§ 580 OZO) nebo číst (§581 OZO) – vztahovalo se tedy i na osoby, které číst nebo psát neuměly (negramotné).[187] Náležitosti stanovené v § 579 OZO, byly v tomto případě pozměněny, případně doplněny.[188]

Neuměl-li nebo nemohl-li zůstavitel *psát*, musel na místo vlastnoručního podpisu připojit znamení ruky za přítomnosti třech současně přítomných svědků. Zákon navíc doporučil, aby jeden ze svědků připojil k tomuto znamení zůstavitelovo jméno.[189] Vlastnoručním znamením ruky se rozumělo otisknutí palce, znamení tří křížků nebo podpis v hebrejštině.[190]

Pokud nemohl zůstavitel *číst*, jak z důvodu negramotnosti, tak důvodu zdravotního, musel si nechat text posledního pořízení přečíst jedním svědkem v přítomnosti obou ostatních a poté před nimi potvrdit, že se shoduje s jeho vůlí.[191]

Jednalo-li se o poslední pořízení osoby, která neuměla *číst ani psát*, bylo třeba kombinovat všechny uvedené náležitosti, jak podle § 579, tak podle §§ 580 a 581 OZO.[192]

Pořídit *soukromou závěť ústně* podle § 585 OZO mohli i hluchoněmí, pokud poslední vůli projevili před svědky, kteří rozuměli znakové řeči.[193]

Pořizovala-li osoba slepá nebo hluchá *ve formě notářského zápisu*, platila zde přísnější pravidla (nejen podle not. ř., ale i podle OZO).[194]

3.4 Závěti pořízené s úlevami

Současný zákoník se vrátil k tradici právní úpravy závětí s úlevami (tzv. privilegované závěti), které z našeho právního řádu zmizely v r. 1950 a jehož kořeny sahají až do římského práva. Striktní formalismus typický pro pořizování závětí je prolomen za určitých mimořádných okolností, kdy není možné splnit náležitosti pro běžný písemný testament, a je povoleno pořídit ve zvláštní mírnější formě.[195]

Úlevou co do formy je připuštění možnosti pořídit závěť ve formě ústní (§ 1542 OZ). První z těchto zvláštních forem je případ, kdy se pořizovatel závěti pro nějakou nenadálou událost objektivně nachází v patrném a bezprostředním ohrožení života (§ 1542 odst. 1 OZ).[196] Nenadálá událost spočívá v tom, že nikdo nemohl ani s vynaložením obvyklých sil zjistit, že

[187] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 131 s.
[188] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 25 – 26.
[189] Tamtéž.
[190] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, s. 20 – 21.
[191] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, 24 s.
[192] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 25 – 26.
[193] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s. 140 – 141.
[194] Více viz BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*…, s. 20 – 21.
[195] ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a…, s. 41 – 45.
[196] § 1542 odst. 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

v dané oblasti hrozí nějaké nebezpečí. Přitom za nenadálou událost nelze považovat, pokud bylo na daném území vyhlášeno varování před nebezpečím (např. před povodní), které pořizovatel ignoruje.[197]

Druhým případem upraveným ve stejném ustanovení je možnost pořídit závěť s úlevami, pokud se pořizovatel nachází na místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě.[198] K ochromení běžného společenského styku musí dojít v důsledku mimořádné události, pod kterým si lze představit např. povodeň, sněhovou kalamitu apod. (zde i předpovězenou).[199]

V obou výše uvedených případech musí pořizovatel pořídit závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Formální náležitosti nejsou v zákoně výslovně upraveny, svědkové by však měli bez zbytečného odkladu po projevení poslední vůle o tom pořídit záznam. V něm by měli podle Svobody a Kličky uvést alespoň údaje o pořizovateli, obsah poslední vůle a údaje o svědcích. Pokud však svědci takový záznam nepořídí, bude i tak pořízení platné, ale bude nutné svědky vyslechnout a teprve soudní protokol o výslechu svědků bude důvodem dědické posloupnosti.

Pokud jde o závěti pořízené při účasti na vojenském konfliktu či vojenských operacích (§ 1545 OZ) nebo závěti pořízené na palubě námořní lodi nebo letadla (§ 1544 OZ), přiznává se zvláštní význam těmto testamentům pořízeným před důstojníkem nebo před kapitánem lodi či letadla (popř. před jejich zástupci). Také závěti pořizované za mimořádných situací na souši získávají zvláštní váhu, zaznamená-li je osoba zákonem zvlášť určená (např. starosta).[200] Těmto závětím totiž zákon přiznává formu veřejné listiny, pokud jsou splněny podmínky podle § 1547 OZ.

Aby závěť bylo možno považovat za veřejnou listinu, musí být zaznamenána osobou, která je k tomu zákonem určena (starostou obce nebo osobou oprávněnou vykonávat funkci starosty, velitelem námořního plavidla nebo letadla, případně jeho zástupcem, anebo velitelem vojenské jednotky České republiky nebo jiným vojákem v hodnosti alespoň důstojníka), tato osoba musí zůstaviteli záznam za přítomnosti obou svědků přečíst a zůstavitel musí potvrdit, že jde o jeho poslední vůli. Záznam musí obsahovat podpis osoby, která záznam sepsala, podpisy obou svědků a zůstavitelův podpis. Na rozdíl od ústních privilegovaných závětí, u allografní závěti prosté či speciální nestanovuje zákon výslovně současnou přítomnost dvou

[197] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, 67 s.
[198] § 1542 odst. 1 věta druhá zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[199] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 67 – 68.
[200] ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a…, 44 s.

svědků. Lze se tedy domnívat, že kdyby byla současná přítomnost svědků vyžadována, byla by zde výslovně uvedena. Totéž lze vyvodit i gramatickým výkladem.[201] Dále se vyžaduje jejich zvláštní úřední úschova u notáře nebo u soudu (§ 1546 OZ).

Nesplňuje-li závěť pořízená podle §§ 1543 – 1545 OZ všechny náležitosti stanovené v příslušných ustanoveních, je platná, avšak nelze ji ovšem považovat za veřejnou listinu.

Zvláštní pravidla při pořizování privilegovaných závětí platí pro svědky, neboť svědky mohou být i osoby, které dosáhly alespoň 15. roku věku anebo osoby, které byly na svéprávnosti omezeny, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti (§ 1548 odst. 1 OZ).[202]

Závěti pořízené s úlevami není též platnosti na újmu, pokud ji zůstavitel nebo svědek nepodepsal proto, že nemohl psát, nebo pro jinou závažnou překážku. V listině to však musí být výslovně uvedeno (§ 1548 odst. 2 OZ).

Na druhou stranu tyto výhody vyvažuje dočasná povaha těchto privilegovaných závětí. Pomine-li mimořádná okolnost, za kterých byla závěť pořízena, je-li zůstavitel stále naživu a má možnost pořídit ve formě veřejné listiny, pozbývá závěť platnosti uplynutím lhůty stanovené zákonem (§ 1549 OZ). U ústních závětí pořízených s úlevami jsou to dva týdny, v případě ostatních privilegovaných závětí (podle §§ 1543 – 1545 OZ) jsou to tři měsíce.[203]

To znamená, že trvá-li přeživší zůstavitel na vůli vyjádřené v privilegované závěti, musí pořídit závěť novou. Podle mého názoru je tomu tak proto, že se chce především zabránit ukvapeným rozhodnutím, které mohou zůstavitelé učinit, nacházejí-li se v určité mimořádné situaci. Proto je poté na nich, co tato mimořádná situace odpadne, jak se v klidu a po zralé úvaze rozmyslí, zda již jednou učiněnou vůli potvrdí vytvořením identické závěti, či zda vytvoří závěť s jiným obsahem, příp. že se rozhodnou, že novou závěť nezřídí.

OZO upravoval privilegované závěti ve čtyřech paragrafech (§ 597 – 600 OZO), které třídil na testamenty pořizované v místě zasaženém nakažlivou nemocí, testament námořní a vojenský (ten však platil jen do roku 1922). K pořízení se vyžadovala účast dvou svědků, na rozdíl od klasických pořízení podle OZO, kde muselo být přítomno tří svědků. Ti navíc v případě privilegovaných závětí nemuseli být současně přítomni (kromě pořízení při plavbě na moři) a mohli jimi býti osoby, které dovršily alespoň 14. rok věku. [204]

[201] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV…*, 213 s.
[202] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi…*, s. 67 – 70.
[203] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 216 – 217.
[204] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV…*, 200 s.

Platnost těchto závětí byla omezena na 6 měsíců od doby, kdy plavba, nákaza či válka skončila (§ 599 OZO).

3.5 Datace závěti

Současný zákon hovoří v § 1494 o dataci závěti takto: *„Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.“*[205] Z toho tedy vyplývá, že závisí na konkrétní situaci, zda je nezbytnou náležitostí závěti uvedení data pořízení, aby byla závěť platná.

Problém může nastat především za situace, kdy zůstavitel pořídí více závětí, které si navzájem odporují, a po jeho smrti nebude možné posoudit, jaká závěť v souladu se zásadou, že pozdější závěť ruší dřívější, je pozdější. V takovém případě by potom v okamžiku, kdy by nebylo ani jiným způsobem možno zjistit skutečnou vůli zůstavitele a závěti vedle sebe nemohly obstát, byly obě závěti neplatné. Problematickým v případě nedatovaných závětí je mimo jiné také fakt, že není možné posoudit, zda byl zůstavitel ke dni pořízení závěti způsobilý k sepsání závěti.[206]

Oproti dřívější právní úpravě[207] je současný zákon benevolentnější, co se týče formulování data v závěti. Svoboda s Kličkou uvádí, že postačí označení jako *„na sv. Jiří 2013“* či *„v den mých padesátých narozenin“*, nicméně v zájmu právní jistoty doporučují, aby byla doba určena standartní způsobem, tj. uvedením dne, měsíce a roku.[208]

Co se týče formy veřejné závěti, jedná se o jednu z podstatných formálních náležitostí uvedenou v § 63 odst. 1 písm. a) not. ř. a proto nepřichází v úvahu, aby v závěti sepsané notářským zápisem datum chybělo.[209]

Stejně tak to řešil i OZO, když u soukromých závětí nevyžadoval pod hrozbou neplatnosti závěti, aby byla závěť označena datem. Zákon totiž vůbec nehovořil o připojení data v závěti, kromě jedné výjimky. Výslovně se o datu zmiňoval jen v ustanovení týkajícím se holografní závěti (§ 578 OZO), kde bylo stanoveno doporučení připojit v závěti den a rok. Podle Roučka a Sedláčka se jednalo o údaje nepodstatné a proto zákon stanovil jen doporučení, aby se zamezilo případným sporům (význam např. u §§ 713 až 716 OZO).[210]

[205] § 1494 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[206] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 92 – 94.
[207] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
[208] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 61 – 63.
[209] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 61 – 63.
[210] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 113 s.

4 Obsahové náležitosti

Současný občanský zákoník přinesl princip, že na výklad právních jednání je třeba hledět ve prospěch platnosti před jejich neplatností. Tedy, že důsledek neplatnosti musí postihnout jen taková právní jednání, která nelze označit jako jiná právní jednání, pokud je z okolností zřejmá vůle jednající osoby. Nebo pokud se neplatnost týká pouze části právního jednání, má být neplatností stižena pouze tato část, lze-li ji od zbytku oddělit. Týká-li se neplatnost jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, má pak v případě sporu rozhodnout soud. Nicméně závěť představuje velmi závažné právní jednání, jehož účinky se projeví až po smrti zůstavitele, tedy poté, kdy už tato osoba nemůže svoji skutečnou vůli dodatečně vysvětlit, proto se na ni klade požadavek vyšší formálnosti, než je tomu u jiných právních jednání.[211]

Přísnější formálnost u závětí má podle Eliáše racionální zdůvodnění: *„Nejenže se podtrhuje význam vážnosti, s níž se má poslední vůle projevit, a nařízenými obřadnostmi se zvlášť akcentuje důležitost zřetelného a přesného projevu poslední vůle, ale také slouží k odlišení právně relevantního prohlášení od vyjádření bez právního významu. Povaha testamentu a jeho právní důsledky, lidské i majetkové, vyžadují učinit poslední pořízení v klidu, po zralé úvaze a s rozvahou; také k tomu mají přispět zvláštní formality.“*[212]

4.1 Určení dědice

Testovací svoboda je ohledně výběru dědice široká a proto si zůstavitel může ve své závěti zvolit za dědice téměř kohokoli[213]. Za dědice může být povolána jak fyzická, tak právnická osoba. Dědicem může být v závěti ustanoven i stát.[214] Stejně tak to platilo i podle prvorepublikové úpravy.

Za osobu dědice lze ustanovit i skupinu osob bez bližšího určení, např. rodinu, spolužáky, zaměstnance apod.[215] Dědicem není osoba, která má dostat z pozůstalosti jednotlivou věc (odkazovník).[216]

---

[211] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 172 – 174.
[212] ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 2, s. 41 – 45.
[213] Zde hovořím o tzv. potencionálních dědicích (dědicích v širším slova smyslu).
[214] HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné…*, 279 s.
[215] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 54 – 57.
[216] Nemůžeme však takto hovořit bezvýjimečně. Vždy závisí na poměru hodnoty věci k celé pozůstalosti, abychom určili, zda se jedná o odkazovníka či o dědice. (viz HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 22, č. 9, s. 305 – 310.

Podle § 1475 odst. 3 OZ je dědicem ten, komu náleží dědické právo. Je jím tedy osoba, které vznikne právo na pozůstalost nebo alespoň na poměrný díl pozůstalosti. Pořizovatel může taktéž v závěti vyslovit, kdo nebude dědit (tzv. negativní závěť).

Určení dědice (odkazovníka) je podstatnou náležitostí závěti, neboť bez ní by závěť nemohla vyvolat požadované účinky. Určit dědice může pouze zůstavitel. Povolání dědice nemůže svěřit jiné osobě. Nemůže ani pořídit závěť společně s jinou osobou (§ 1496 OZ).[217] Společnou závětí nemohou pořídit ani manželé (či snoubenci), OZ však umožňuje, aby uzavřeli dědickou smlouvu, v níž se navzájem povolávají za dědice (§ 1592 OZ).[218]

Jistou výjimku upravoval OZO (§ 1248), když dovoloval manželům, aby zřídili poslední pořízení společným aktem. Manželé mohli ve společné závěti ustanovit dědice sebe navzájem, ale mohli ustanovit i osoby jiné. Společné poslední pořízení mohli pořídit i snoubenci, ale takové pořízení bylo platné až od okamžiku uzavření platného manželství.[219]

4.1.1 Dědic fyzická osoba

Dědice fyzickou osobu by měl zůstavitel v závěti nejlépe označit alespoň uvedením jeho jména, příjmení, data narození a pokud možno i bydliště. Závěť bude platná, i pokud zůstavitel dědice označí jinak – např. vnučka Maruška, avšak označení musí být jasné, určité a nezaměnitelné.[220]

Dědit může jen ten, kdo přežil zůstavitele. To vyplývá z logiky věci, neboť právo dědice na pozůstalost může vzniknout až po smrti zůstavitele. Dědicem nemůže být tedy jak ten, kdo zemřel dříve než zůstavitel, ale ani ten, kdo zemřel současně s ním.[221] Nastane-li situace (např. přírodní neštěstí či dopravní nehoda), kdy není jisté, která osoba zemřela dříve, pak se má za to, že všichni zemřeli současně.[222] Dědicem nemůže být živé zvíře, neboť nemá právní osobnost[223] a ani mu ji zákon formou fikce nepřiznává[224].

Podle OZO platilo v podstatě totéž, co dnes. Dědit mohly jak fyzické, tak právnické osoby. Vyloučeni však byli zběhové řádového vojska a zálohy, ode dne jejich zběhnutí až do okamžiku jejich dobrovolného či nuceného návratu (ustanovení zrušeno – srv. rozhodnutí

[217] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 54 – 57.
[218] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 91 – 92.
[219] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 34 – 35.
[220] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 54 – 57.
[221] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 29 – 34.
[222] § 27 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[223] § 23 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: *„Člověk má právní osobnost od narození do smrti.“*
[224] Jako je tomu u právnických osob – viz. § 20 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

NS ze dne 7. července 1921, č. 1, R. 1. 435/20). Nezpůsobilými dědit byly dále osoby, které složily slavný slib chudoby (s určitými výjimkami) a cizinci, jestliže státy, jimiž byli státními příslušníky, odpíraly našim příslušníkům dědickou způsobilost (princip reciprocity).[225]

Dědicem nutně nemusí být pouze osoba již existující v době smrti zůstavitele. Tato výjimka se uplatní jak pro fyzické, tak pro právnické osoby. U fyzických osob je to nasciturus (§ 25 OZ): *„Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.“*[226] Zákon cestou právní fikce přiznává právní osobnost nasciturovi, pokud to vyhovuje jeho zájmům. O právní výhodu se může jednat i tehdy, když mu z takového právního jednání plynou i určité povinnosti. Avšak z celkového posouzení musí převážit, že je takové právní jednání pro nascitura výhodné. To se však uplatní pouze v případě, narodí-li se dítě živé. Dojde-li k pochybnostem, zda se dítě narodilo živé, vychází se z principu *in dubio pro vita*, tj. v pochybnosti se uplatní vyvratitelná domněnka, že se dítě narodilo živé.[227]

Časový okamžik ochrany nenarozeného dítěte podle § 25 OZ nastává od okamžiku početí.[228] České komentáře více okamžik početí nerozebírají, proto jsem si vymohla se zahraniční literaturou, konkrétně jsem nahlédla do komentáře k rakouskému ABGB, který je podle mého názoru co se týče řešení otázek ochrany nascitura použitelný i pro naše území, neboť vychází ze stejných historických tradic a ochrana nascitura je zde velmi podobně upravena. Tak např. podle Aichera se početím rozumí moment splynutí spermie s vajíčkem v břiše matky.[229] Podle Bydlinského taková ochrana dokonce přísluší embryu ve zkumavce, tedy kdy je vajíčko oplodněno spermií mimo tělo matky.[230]

Co se týče prvorepublikové úpravy, platilo podle dvor. dekretu ze dne 29. 5. 1845, č. 888, že povolány závětí k posloupnosti mohly být taktéž osoby, které v době delace ještě nebyly počaty (odkládací výminka). Tím pozbývala platnosti zásada, že osoba, které má býti něco zůstaveno, musí v době smrti zůstavitele existovat alespoň jako plod v těle mateřském (§ 22 OZO).[231] Stejně tak je dnes tato zásada porušena, je-li v případě svěřenského nástupce

[225] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 8 – 10.
[226] § 25 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[227] MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář…*, s. 321 – 325.
[228] LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 184 – 186.
[229] AICHER, Josef. In RUMMEL (ed). *Kommentar zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPRG, EVÜ, EheG, MRG, WGG, WEG, BTVG, HeizKG, KSchG in zwei Bänden.* 1. Band, §§ 1 bis 1174 ABGB. Wien: Manzsche Verlags - und Universitätsbuchhandlung, 2000. s. 94 - 95.
[230] BYDLINSKI, Peter. *Bürgerliches Recht: Band 1: Allgemeiner Teil.* Wien: Springer, 2000. 30 s.
[231] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 7 – 8.

povolán dědic, který v době smrti zůstavitele ještě není a o němž se ani s jistotou nedá říci, že bude.[232]

4.1.2 Dědic právnická osoba

Za dědice může být taktéž povolána právnická osoba, která má teprve v budoucnu vzniknout. Podmínkou však je, aby tato osoba vznikla do jednoho roku od smrti zůstavitele (§ 1478 OZ). Zákon tímto vytváří výjimku ze zásady, že dědicem může být jen osoba, která v době smrti zůstavitele existuje alespoň jako nasciturus.[233] Podle důvodové zprávy se toto ustanovení uplatní na jakékoli právnické osoby, ať práva soukromého či veřejného.[234]

Právnická osoba se však nezřizuje samotnou závětí či jiným pořízením pro případ smrti. Fiala s Beerovou proto doporučují, aby určitá fáze procesu vzniku právnické osoby byla zahájena ještě za života zůstavitele, aby ji bylo možné z hlediska naplnění požadavku určitosti a srozumitelnosti co nejlépe identifikovat alespoň základními údaji – název, IČO, příp. i sídlo. Zůstavitel má však možnost pověřit založením právnické osoby dědice či může stanovit povinnost dohlédnout na založení právnické osoby vykonavatele závěti. Problematická je zákonem stanovená jednoroční lhůta od smrti zůstavitele, ve které musí být právnická osoba vzniknout. Může se totiž stát, že dědicové budou otálet s předložením závěti, v němž je právnická osoba povolávána, aby tím zabránili jejímu dědění.[235]

I podle OZO mohla být dědicem právnická osoba. Závětí mohla být právnická osoba teprve založena, zejména nadace. Způsobilými právnickými osobami dědit byly i duchovní korporace.[236]

4.1.3 Pořízení pro případ smrti v péči zdravotnického či sociálního zařízení

Podle ustanovení § 1493 OZ je neplatné povolání za dědice osobu, která spravuje zařízení poskytující zdravotnické[237] nebo sociální[238] služby, nebo která je v něm zaměstnána, stalo-li se tak pořízením pro případ smrti učiněným v době, kdy se zůstavitel nalézal v péči takového

[232] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 27 s.
[233] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 26 – 29.
[234] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 19. března 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
[235] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 26 – 29.
[236] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, 9 s.
[237] Zdravotní služby a podmínky jejich poskytování upravuje zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách, ve znění pozdějších přepisů. (FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 87 – 88.)
[238] Upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

zařízení nebo kdy jinak přijímal jeho služby. Osobou, která spravuje zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby se rozumí jeho vlastník i jeho provozovatel.[239] Omezení se neuplatní, pokud bylo pořízení pro případ smrti pořízeno ve formě veřejné listiny.

Nerespektování zpřísněné formy pořízení pro případ smrti je stiženo sankcí neplatnosti. Zákon však připouští dodatečné zhojení nedostatku formy, jestliže zůstavitel ukončil péči v příslušném zařízení nebo přestal přijímat jeho služby a současně měl možnost pořídit ve formě veřejné listiny, ale přesto tak neučinil, a dal tím najevo, že jeho vůle byla skutečná a svobodná.[240]

Dle mého názoru, pokud je zaměstnanec či správce zdravotnického či sociálního zařízení zůstaviteli osobou blízkou[241], by se toto ustanovení nemělo uplatnit. Zákon ani důvodová zpráva se tomuto problému nevěnují. Přesto si myslím, že zákonodárce mířil pouze na případy, kdy zůstavitel za dědice volí pro něj cizí a nepříbuzné osoby. Tehdy jistě hrozí větší riziko, že tyto osoby chtějí zneužít zůstavitelovi bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti, aby samy sebe obohatily. Nemyslím si, že by zákonodárce vyžadoval po zůstaviteli, aby jen z důvodu např. že jeho dcera pracuje jako zdravotní sestra v nemocnici, kde o něj pečuje, musel z tohoto důvodu pořídit závěť v její prospěch pouze ve formě veřejné listiny. Pokud je má domněnka správná, přesný okruh těchto osob stanoví teprve judikatura.

Podobně to totiž fungovalo v minulosti, Krčmář se zmiňuje, že podle řádu policie morové, nemohl personál kontumačního ústavu dědit ze závěti (ani odkazu) nemocného kontumacisty. Výjimku měli ti členové personálu, kteří byli se zůstavitelem spřízněni.[242]

4.2 Určení dědických podílů

Ustanovení § 1494 odst. 1 OZ definuje závěť jako *„odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti“.* V závěti musí tedy zůstavitel určit, buď že je osoba ustanovena dědicem k celé pozůstalosti, nebo je-li ustanovena k určité části, pak tuto část musí určit zlomkem, procentem případně i jednotlivou věcí či právem.

[239] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 4. července 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
[240] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 87 – 88.
[241] § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[242] KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV*…, s. 19 – 20.

Opomenutí určení výše dědického podílu nemá takové fatální následky jako opomenutí určení osoby dědice (odkazovníka), neboť případnou absenci takového určení dokáže v nejběžnějších případech nahradit zákon (§§ 1499 – 1506 OZ).[243]

Pravidla pro určení dědických podílů stanovoval i OZO a to v §§ 554 – 563 OZO.

4.3 Vedlejší doložky

V souvislosti s posílením pořizovací volnosti a obnovení respektu k projevům vůle zůstavitele, vrátil OZ do našeho právního řádu možnost zřídit v závěti vedlejší doložky.[244] Podle § 1551 odst. 1 OZ může zůstavitel uvést v závěti *podmínku, doložení času* nebo *příkaz*. Výčet nařízení dle mého názoru není úplný, neboť zůstavitel může závětí taktéž povolat *vykonavatele závěti* (§ 1553 an. OZ) nebo *správce závěti* (§ 1556 an. OZ). V závěti může zůstavitel dovětkem taktéž nařídit *odkaz* (§ 1498 OZ). Podle Sešiny je dovětkem také *nařízení pododkazu* a *další právní jednání* zůstavitele pro případ jeho smrti, pokud jejich výsledkem není zůstavení podílu na pozůstalosti (pak by šlo o závěť obsahující současně i odkaz).[245] V této kapitole se však budu dále zabývat jen omezeními ve vztahu k podmínce, doložení času a příkazu.

Závaznost vůle zůstavitele pro dědice dokládá řada ustanovení, např. § 1490 odst. 2, § 1506, § 1509 či § 1629 OZ, vyjadřující zásadu, že omezení (např. splnit příkaz, splnit odkaz apod.) přecházejí i na osobu, která nastoupila na místo toho, kdo se vzdal dědictví, komu přirostl uvolněný podíl, kdo nastoupil jako náhradník nebo kdo má prospěch z uvolnění odkazu. Omezení nepřecházejí, pokud se vztahují jen k osobě původního dědice nebo plyne-li to z povahy věci.[246]

„Směřuje-li vedlejší doložka jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, nepřihlíží se k ní“ (§ 1551 odst. 2 věta první OZ). Výklad pojmu zřejmého obtěžování ponechal zákonodárce na budoucí rozhodovací praxi soudů.[247] Neúčinnost doložky z důvodu zřejmého svévolného obtěžování dědice jakožto subjektivní kategorie bude třeba vždy posuzovat se znalostí konkrétní situace ve vztahu k osobě zůstavitele i osobě dědice.[248] Podle Svobody a Kličky se lze domnívat, že jím bude nařízení, kterému může dědic vyhovět jen s vynaložením úsilí nebo prostředků, které na něm nelze spravedlivě

[243] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 54 – 57.
[244] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, 220 s.
[245] SEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti…, s. 3 – 8.
[246] Tamtéž.
[247] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 73 – 74.
[248] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 220 – 221.

požadovat. Konkrétně by to bylo např. nařízení, kterým by zůstavitel dědici uložil vlastními silami dosáhnout vrcholu Gerlachovského štítu, ač by se jednalo o osobu s tělesným postižením, nebo nařízení, kterým by zůstavitel dědici uložil vystudovat vysokou školu, ač by tato osoba vzhledem ke svým schopnostem nemohla vykonat ani maturitní zkoušku.

Dále se nepřihlíží ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná (§ 1551 odst. 2 věta druhá OZ). Rozpor doložky s veřejným pořádkem a její nesrozumitelnost je naopak třeba posuzovat z objektivního hlediska.[249]

Nesrozumitelný musí být příkaz obecně, tj. nikoli pouze osobě, kterou omezuje.[250] Je-li vedlejší doložka nesrozumitelná, jde o vadu právního jednání upravenou již v § 533 odst. 1 OZ.[251] O nesrozumitelnost absolutní se jedná, pokud vedlejší doložka nebo její část byla napsána šifrovaně nebo kdy pořádek slov ve větě nedává žádný smysl nebo naopak, kdy je možné jej vyložit několika způsoby, které si navzájem odporují.[252]

O odporování veřejného pořádku jde zejména tehdy, kdy určité právní jednání bude platné podle některého cizího právního řádu, avšak v našem právním řádu se bude jednat o jednání zapovězené či odporující základním demokratickým principům, na kterých náš právní řád stojí. Např. neúčinný je příkaz, kterým zůstavitel ukládá dědici přistoupení k určitému náboženskému vyznání.[253]

Podle § 1552 OZ se nepřihlíží k doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, nebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství.

I OZO znal možnost omezení právního postavení dědice „vedlejší doložkou“, když v § 695 stanovil, že zůstavitel může své nařízení omezit výminkou (podmínkou), časem, příkazem anebo projevem úmyslu.[254]

Forma těchto vedlejších doložek musela být stejná jako forma právního jednání, k němuž se pojila.[255] Další omezení spočívalo a mělo stejný následek v případě jeho nedodržení, stejně je tomu dnes, v požadavku na srozumitelnost, neboť k nesrozumitelným doložkám se

[249] Tamtéž.
[250] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 73 – 74.
[251] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV*…, s. 220 – 221.
[252] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 73 – 74.
[253] Tamtéž.
[254] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 279 s.
[255] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 281 s.

nepřihlíželo. Za nesrozumitelnou doložku byla považována taková, kterou nebylo možné vzhledem ke všem okolnostem a ke všem výkladovým prostředkům vyložit.[256]

Jednalo-li se o absolutně nemožnou doložku, bylo celé ustanovení v posledním pořízení neplatné. V případě neplatné rozvazovací výminky, k ní nebylo pouze přihlíženo. Zůstavitel se taktéž musel vyhnout doložkám, které pro splnění vyžadovaly porušení práva a ty, které se příčily dobrým mravům (nedovolené doložky), např. *„zabiješ-li bratra, zdědíš dům“*.[257]

Zvláštní úpravu o výmince zakazující uzavření manželství, upravoval § 700 OZO: *„Výminka, aby dědic neb odkazovník, i když dojde zletilosti, nevcházel v manželství, pokládána buď za nedoloženou. Toliko vdovec neb vdova, když mají jedno neb více dětí, povinni jsou, tuto výminku vyplniti. Výminka, aby dědic neb odkazovník s jistou osobou v manželství nevcházel, může se platně uložiti“.*[258] Dnes samozřejmě takové doložky nepřichází v úvahu a neplatná by byla i jakákoli vedlejší doložka zakazující uzavřít manželství, byť by byla formulována jen ve vztahu ke konkrétní osobě.

4.4 Nepominutelní dědicové

V dědickém právu naráží na testovací svobodu zůstavitele především institut nepominutelných dědiců. Ten spočívá v ochraně vymezeného okruhu osob, jimž zákon garantuje právo na povinný díl a tím představuje pro zůstavitele překážku v pořizovací volnosti.[259] Podle Horáka je podstatou této ochrany výsledek – *„aby se nepominutelným dědicům skutečně dostalo jejich povinného dílu a nebylo možné obcházet ustanovení o vydědění dispozicemi inter vivos“.*[260]

Okruh nepominutelných dědiců se během historického vývoje měnil. Podle OZO do tohoto okruhu patřily děti (patřili sem i vnuci a pravnuci) a nebylo-li jich, pak zůstavitelovi rodiče.[261] Dnes do tohoto okruhu řadíme zůstavitelovy děti a nedědí-li, pak jejich potomky (vnoučata, pravnoučata…).[262] Zákon již nepamatuje na zůstavitelovy rodiče. Do okruhu nepominutelných dědiců rovněž nepatří zůstavitelův manžel (resp. partner[263]). OZ však alespoň

[256] BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost…*, s. 28 – 29.
[257] Tamtéž.
[258] *Codexis advokacie: právní informační systém: Legislativa ČR.* Praha: Atlas consulting, 2016 [cit. 10. července 2016].
[259] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV…*, s. 83 – 85.
[260] HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy,* 2014, roč. 22, č. 11, s. 381 – 386.
[261] § 762 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský
[262] § 1643 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
[263] Podle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

nalezl kompromisní řešení v konstrukci práva těchto osob na zaopatření (§§ 1666 a 1668 OZ).[264]

Podle OZ velikost povinného dílu závisí na skutečnosti, zda je nepominutelný dědic zletilý či nezletilý. U zletilého nepominutelného dědice je zůstavitel limitován 1/4 jeho zákonného podílu. U nezletilého potom 3/4 jeho zákonného podílu, přičemž není určující, zda je či není nezletilý plně svéprávný.[265] OZO naopak nerozlišoval, zda se jednalo o zletilého či nezletilého nepominutelného dědice. Povinný díl každého dítěte čítal polovici toho, co by na něj bylo padlo, kdyby dědilo ze zákona (765 OZO). V pokolení vzestupujícím náležela každému nepominutelnému dědici za povinný díl třetina toho, co by byl obdržel podle dědičné posloupnosti zákonné (§ 766 OZO).

Význam velikosti povinného dílu spočívá především v tom, že se nepominutelnému dědici musí dostat ekvivalentu peněžní částky rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Ať už v podobě dědického podílu či odkazu. Pokud zůstavitel nepominutelného dědice neuvedl ve své závěti a nepominutelnému dědici tak nenáleží dědický podíl či odkaz, potom se mu musí dostat peněžní částky rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, příp. dohodne-li se jinak s dědici zůstavitele, tak v jiné formě.

Další význam spočívá v omezení pořizovatele, který nemůže nařízením omezit více, než kolik by činil povinný díl nepominutelného dědice. Omezující nařízení se vztahují jen na tu část, která přesahuje hodnotu povinného dílu. Nařízením se rozumí doložení času, příkaz, stanovení podmínky apod. Problémem však je, že v době pořízení závěti bude zpravidla obtížné, aby zůstavitel odhadl přesnou velikost povinného dílu tak, aby se nařízení zůstavitele týkala jen té části, která přesahuje hodnotu povinného dílu. Zůstavitel tak bude muset pouze odhadnout tu část dědictví, kterou lze omezit určitým nařízením.[266] K ochraně dědiců byla zavedena falcidiánská kvarta, kdy každý z dědiců má nárok na čistou čtvrtinu dědictví nezatíženou odkazy.[267]

Na druhou stranu, na rozdíl od OZO, zavedl OZ instituty započtení na povinný díl a dědický podíl, které značně oslabily ochranu nepominutelných dědiců.[268] Obdržel-li něco nepominutelný dědic bezplatně v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí (např. v podobě daru apod.), započítává se takové plnění na jeho povinný díl. Zůstavitel může přikázat, aby se takové započtení provedlo i za delší dobu (§ 1660 odst. 2 OZ). Ačkoli to zákon

[264] ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého*…, s. 291 – 293.
[265] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 22 – 23.
[266] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*…, s. 25 – 26.
[267] HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku.., s. 381 – 386.
[268] Tamtéž.

výslovně nestanovuje, z logiky věci může pořizovatel samozřejmě přikázat i to, že se k započtení přistoupit nemá nebo stanovit dobu kratší než tříletou.[269] Za určitých předpokladů se započítává potomku nepominutelného dědice i to, co obdržel jeho předek. Při započtení se nepřihlíží k obvyklým darováním.[270]

Současný OZ oproti OZO již nezavedl možnost odvolat dar pro krácení povinného dílu, jak tomu bývalo podle § 951 OZO.[271] V tom Horák vidí takřka učebnicový příklad tzv. mezery v právu, která nastala během rekodifikace dědického práva. Podle něj původní návrhy OZ vycházely z česko-rakouské právní tradice, avšak v průběhu legislativních prací se od deklarovaného směřování odchýlilo. Současně se tím narušila původní koncepce K. Eliáše, propojující respekt k vůli zůstavitele s důslednou ochranou nepominutelných i zákonných dědiců.[272] S tím nesouhlasí Svoboda s Kličkou, podle nichž české dědické právo zvolilo pouze jinou koncepci práva nepominutelného dědice.[273]

Nakonec je tu ještě jedno omezení spojené s institutem nepominutelného dědice – právo na nutnou výživu. Potomek, který nemá právo ani na povinný díl, ať už z důvodu, že se stal dědicky nezpůsobilým nebo byl platně vyděděn, má v určitých případech právo na určité zaopatření. Musí však splnit kumulativně dvě podmínky – za prvé, že se mu nedostává nutné výživy, tzn., že nemá příjem, který by mu umožňoval základní bydlení a výživu; za druhé, že se není schopen živit sám (např. nepříznivý zdravotní stav, péče o osobu vyžadující stálou celodenní péči či neschopnost spočívající v jiné objektivní okolnosti).

Právo na nutnou výživu mu však nevznikne, stal-li se dědicky nezpůsobilým v důsledku toho, že se vůči zůstaviteli (nebo jeho manželu, předku nebo potomku) dopustil činu povahy úmyslného trestného činu nebo dědí-li na místě vyděděného nepominutelného dědice jeho potomek nebo byl-li potomek nepominutelného dědice na jeho místě povolán k povinnému dílu.

Zákon neomezil právo nepominutelného dědice z časového hlediska, tedy po jakou dobu se mu má dostat nutné výživy. Ohraničil jej však kvantitativně, a to tak, že nepominutelný dědic nemůže z pozůstalosti obdržet více, než kolik by činil jeho povinný díl.[274]

[269] ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník a aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 680 s.
[270] FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV…*, s. 449 – 452.
[271] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi…*, s. 34 – 35.
[272] HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku…, s. 381 – 386.
[273] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi…*, s. 34 – 35.
[274] SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi…*, s. 26 – 28.

I podle OZO (§ 795) náležela platně vyděděnému nepominutelnému dědici nutná výživa (nikoli přiměřená), pokud se mu takové výživy nedostávalo, avšak nesměla převýšit částku povinného dílu.[275]

Podle následujícího ustanovení (§ 796 OZO), náležela nutná výživa navíc i manželovi zůstavitele, ledaže by to zůstavitel vyloučil. Podmínky pro takový nárok byly: trvání manželství až do zůstavitelovy smrti, potřeba manžela, kterému se nedostávalo nutné potřeby a manželovi tento nárok náležel, jen pokud z dědictví nic nezískal (ať už dědickým podílem, odkazem či vymíněným zaopatřením). Manžel tento nárok měl, dokud neuzavřel druhé manželství. Výše nároku byla omezena pouze v částce čisté pozůstalosti, proto takového nároku neměl, pokud byla pozůstalost předlužena.[276]

Závěrem této podkapitoly chci vyslovit názor, že institut nepominutelného dědice v podstatě fakticky není omezením pro zůstavitele, ten si totiž podle své vůle může za svého dědice zvolit kohokoli, ale jedná se spíše o omezení pro dědice. Nepominutelný dědic se stává věřitelem a má právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, kterou může po dědicích zůstavitele uplatňovat. V tomto rozsahu vlastně omezuje zůstavitelovi dědice, kteří přijdou o část hodnoty pozůstalosti.

[275] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, 484 s.
[276] ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému*…, s.484 – 485.

Závěr

V mé diplomové práci jsem se nejprve krátce věnovala zásadám autonomie vůle a jejímu konkrétnímu projevu v dědickém právu – testovací svobodě. Uvedla jsem jejich právní zakotvení, základní charakteristiku a představila důvody, které vedly k omezení svobody vůle. Dále jsem se v mé práci věnovala jednotlivým institutům a na ně zákonem kladenými omezeními testovací svobody.

Jako cíl mé diplomové práce jsem si na začátku stanovila zjistit, *jak zákon omezuje testovací svobodu zůstavitele při pořizování pro případ smrti ve formě závěti a jaký následek je s tím spojen v případě nedodržení zákonného omezení*. Chtěla bych zdůraznit, že s ohledem na limitaci rozsahu diplomové práce, jsem se snažila věnovat těm podle mého názoru nejdůležitějším institutům a ně kladeným zákonným omezením testovací svobody. Jsem si vědoma, že téma mé práce jsem úplně nevyčerpala, a že je zde prostor pro zkoumání dalších institutů a na ně kladených omezujících limitů testovací svobody zůstavitele. Například institut práva určitých osob na zaopatření, přechod nájmu bytu, náhradnictví, požadavkům na osobu vykonavatele závěti a správce pozůstalosti.

Závěr, ke kterému docházím v rámci zkoumání první výzkumné otázky, je následující. Ačkoli se právní úprava současného OZ odvolává na větší respekt k zůstavitelově poslední vůli, jsou zde stále určitá omezení, kterými je pořizovatel při sepisování závěti limitován a snadno se laikovi může stát, že jím sepsaná závěť bude obsahovat tak závažnou chybu, kterou nepůjde napravit a pořízení pro případ smrti bude zcela neplatné. Je tak zcela jistě pro specifickou povahu dědického práva, které bude mít vždy limity, už zejména co se týče taxativního výčtu forem, ve kterých může pořizovatel závěť pořídit a kdy podstatné náležitosti musí být vždy splněny.

Obecně samozřejmě závisí na konkrétním zákonném omezení a podle toho tomu také odpovídá určitý následek. V zásadě mohou nastat tyto následky – neplatnost celého pořízení, neplatnost konkrétního ustanovení v závěti, či že se k danému ustanovení v závěti nebude přihlížet.

Nejvíce se zákonná omezení podle mého projevují u allografní závěti speciální. Zdůraznila bych zejména právní úpravu, která klade vysoké nároky na osoby zúčastněné při tomto procesu pořizování závěti zůstavitelem. Zákon vyžaduje současnou a nepřetržitou účast tří svědků, kdy všichni zúčastnění svědkové musí ovládat zvláštní způsob dorozumívání, který si zůstavitel zvolil. Navíc se při tomto úkonu vyžaduje účast dalších osob – pisatele, předčitatele

a tlumočníka, přičemž zákon stanovuje, že takovou osobou může být pouze svědek. Takže neplatnost závěti by například způsobilo, pokud by takovou funkci předčitatele vykonávala osoba odlišná od svědků závěti.

Jinak jednotlivá zákonná omezení kladená na zůstavitelovu vůli jsem rozebrala v jednotlivých kapitolách, a proto je zde nebudu více rozebírat a odkazuji na samotnou práci.

Jako druhý cíl mé práce jsem si stanovila *komparaci zákonných omezení testovací svobody podle OZ s OZO*. Podle mého názoru je OZ značně inspirován úpravou OZO, avšak slovo *inspirováno* je v tomto případě značně výstižné. Neboť ačkoli se na první pohled může zdát, že právní úpravy jsou stejné anebo velmi podobné, může být člověk při bližším zkoumání jednotlivých ustanovení překvapen. Téměř všude jsem zaznamenala jisté odchylky těchto úprav.

Abych uvedla na konkrétním příkladu - například nerozšíření okruhu nepominutelných dědiců i na další osoby než na dědicovi potomky. Podle OZO byli nepominutelnými dědici i zůstavitelovi rodiče, pokud nebylo potomků. To OZ nepřevzal, na druhou stranu OZ podle mého názoru volí správnější terminologii, když hovoří výslovně o potomcích (myšleno i vnuky a pravnuky), zatímco OZO hovořil pouze o dětech, ačkoli se stejně dovozovalo, že se okruh nepominutelných dědiců vztahoval i na vnuky a pravnuky.

Dalším příkladem uvedu možnost podle OZO pořizovat závěť ve formě ústní i za běžných podmínek, zatímco dnes je tato forma omezena jen na případy tzv. privilegovaných závětí. A takových příkladů, kdy jsou mezi těmito úpravami odchylky, je celá řada. Více bych tedy odkázala na samotný text práce, kde se těmto odchylkám věnuji podrobněji.

Dnešní úprava vycházela z více inspiračních zdrojů než jen z OZO, proto dle mého názoru najdeme tolik odchylek mezi jednotlivými ustanoveními. Důvodová zpráva hovoří minimálně o několika dalších ideových zdrojích – především zmiňuje vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937, dále pak přiznává inspiraci v zákoníku švýcarském, německém, dále italském, nizozemském, polském; z nejmodernějších úprav bere v úvahu občanské zákoníky Québecu a Ruska, přihlíží rovněž k zákoníku francouzskému, belgickému, španělskému i portugalskému, rovněž k občanskému právu Lichtenštejnska a některým dalším úpravám. Při rekodifikaci rovněž se přihlédlo k úpravě příslušných mezinárodních smluv a nařízení i směrnic přijatých na úrovni Evropské unie. A v úvahu se brali taktéž relevantní nadnárodní projekty (zásady UNIDROIT a projekty vypracované akademickými kruhy, např. CEC, PECL, PETL, PEFL, DCFR apod.).

Myslím si, že tyto odlišnosti mezi OZO a OZ, nejsou současné úpravě na škodu, právě naopak. Současný zákoník se snaží reflektovat současnou společnost a moderní podmínky

dnešní doby, na druhou stranu přináší řadu starých a znovu objevených institutů. Například vítám zavedení institutu privilegovaných závětí či zavedení principu upřednostňování platnosti právních jednání před jejich neplatností, neboť tím OZ zcela jistě přinesl do našeho právního řádu posílení testovací svobody zůstavitele.

Zajímavé by bylo zcela jistě i prozkoumání a srovnání OZ s dalšími výše uvedenými inspiračními zdroji anebo srovnání s předchozími občanskými zákoníky, zákonem č. 141/1950 Sb. a zákonem č. 40/1964 Sb.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

AICHER, Josef. In RUMMEL (ed). *Kommentar zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPRG, EVÜ, EheG, MRG, WGG, WEG, BTVG, HeizKG, KSchG in zwei Bänden.* 1. Band, §§ 1 bis 1174 ABGB. Wien: Manzsche Verlags - und Universitätsbuchhandlung, 2000. 3005 s.

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

BYDLINSKI, Peter. *Bürgerliches Recht: Band 1: Allgemeiner Teil.* Wien: Springer, 2000. 206 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník a aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s.

FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. In FIALA, Roman (ed.) *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s.

DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Díl první: obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 432 s.

HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 308 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.) *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV., V. Právo rodinné. Právo dědické.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 158 s.

LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1−654).* Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. In MELZER, Filip (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013. 720 s.

MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. 166 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (edd.) *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí (§§ 531 až 858).* Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998. 680 s.

SCHELLE, Karel, SCHELLOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 152 s.

SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej a kol. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. 377 s.

TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva.* Praha: C. H. Beck, 2014. 392 s.

TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík a Kohout), 1905. 157 s.

TILSCH, Emanuel. *Občanské právo. Část všeobecná*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 157 s.

Odborné články

BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 816 – 829.

BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem. *Právní rádce,* 2005, roč. 13, č. 4, s. 19 – 21.

ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam,* 2009, roč. 15, č. 2, 41 – 45.

HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy,* 2014, roč. 22, č. 11, s. 381 – 386.

HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 22, č. 9, s. 305 – 310.

KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 4, s. 3 – 6.

PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitele – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 8 – 15.

REDAKCE RODINNÝCH LISTŮ. Dědic, dědictví, zůstavitel. *Rodinné listy,* 2013, roč. 2, č. 3, 21 s.

SEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3 – 8.

Právní předpisy

Císařský patent č. 496/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 ř. z. účinném ke dni 1. 1. 1917 a recipovaný do československého právního řádu zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční norma)

Císařský patent č. 117/1852 z. ř., o trestních zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném ke dni 27. 5. 1852
Zákon č. 75/1871 ř. z., kterým se uvádí notářský řád
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách, ve znění pozdějších přepisů
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Nález ÚS ze dne 20. listopadu 2002, sp. zn. I. ÚS 512/02
Nález ÚS ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03
Nález ÚS ze dne 13. dubna 2004, sp. zn. I. ÚS 43/04
Nález ÚS ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05
Nález ÚS ze dne 26. ledna 2016, sp. zn. II. ÚS 2124/14
Rozhodnutí NS ze dne 7. července 1921, č. 1, R. 1. 435/20
Rozhodnutí NS JZ 1922, č. 159
Rozhodnutí NS ze dne 17. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 875/26
Rozhodnutí NS ze dne 8. března 1927, sp. zn. Rv II 636/26
Rozhodnutí NS ze dne 2. listopadu 1943, sp. zn. Rv II. 315/43
Rozhodnutí NS ze dne 6. dubna 1944, sp. zn. Rv II 377/43
Rozsudek NS ČSR ze dne 30. dubna 1976, sp. zn. 4 Cz 34/76
Zpráva NS ČSR ze dne 4. dubna 1979, sp. zn. Cpj 169/78
Rozsudek NS ČSR ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82
Usnesení NS ČR ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96
Rozsudek NS ČR ze dne 9. května 2000, sp. zn. 21 Cdo 2985/99
Rozsudek NS ČR ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001
Rozsudek NS ČR ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004

Rozsudek NS ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
Rozsudek NS ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006
Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97

Další zdroje

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 3. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 2016]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Ministerstvo spravedlnosti ČR. Nový občanský zákoník. Moderní úprava tradičního a vyzkoušeného [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2013 – 2015 [cit. 2016]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/obecna-cast/obecne>

Codexis advokacie: právní informační systém: Legislativa ČR. Praha: Atlas consulting, 2016.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá zákonnými omezeními, která jsou kladena na testovací svobodu vůle při procesu pořizování závěti. Hlavním cílem je tedy zjistit, jak zákon omezuje testovací svobodu zůstavitele při pořizování pro případ smrti ve formě závěti a jaký následek je s tím spojen v případě nedodržení zákonného omezení. Druhým cílem práce je komparace současného OZ s OZO.

Celý obsah práce je rozdělen do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá zásadami autonomie vůle a testovací svobodě. Druhá kapitola se věnuje omezením testovací svobody, konkrétně omezením vztahujícím se na osoby zůstavitele a dědice. Předmětem této kapitoly je pořizovací způsobilost a dědická nezpůsobilost. Třetí kapitola se zabývá formálními náležitosti závěti, kde jsou rozvedeny jednotlivé formy závětí a jsou zde popsány jejich náležitosti. Poslední kapitola obsahuje obsahové náležitosti – určení dědiců, určení dědických podílů, vedlejší doložky a pojednává o institutu nepominutelných dědiců.

Abstract

The thesis deals with legal restrictions on the testament freedom during the processing of will. The main objective of this master´s thesis is to discover how the law restricts the freedom of the testator when processing the will and also which results are connected with breach of legal restrictions. The second objective is the comparison of the current civil code and General civil code.

The thesis is divided into four chapters. The first chapter deals with the principles autonomy of will and testament freedom. The second chapter is devoted to restrictions of testament freedom, especially the restrictions applicable to testator and heirs. The subject of this chapter is testamentary capacity and heir´s disability. The third chapter refers to forms of will and here I describe formal requirements for will. The last chapter includes content requirements – designation of heirs, designation of heir´s shares, subordinate clauses of testament and deals with the institute of forced heirs.

Klíčová slova / Key words

autonomie vůle / autonomy of will
dědic / heir
dědické právo / law of inheritance
dědění ze závěti / testamentary succession
nepominutelní dědicové / forced heirs
testovací svoboda / testamentary freedom
závěť / testament
zůstavitel / testator